

משיחותיו של הרה"ג הרב ברוך רוזנבלום שליט"א

פרשת בא – כלב מי שלא מאמין – שנת תשע"ז.

פרשת בא – עסקת המאה – שנת תש"פ.

השיעורים נכתבו

לרפואת

ברוריה בת מלכה
נועם בן מיכל
שושנה לוי בת רינה
נוגה בת אסתר
אליהו בן שולמית
חיים מיכאל בן שלומית
לוי בן איריס חנה
אביב ישראל בן גילה
יוסף בן רות
ניתאי בן שרון
רחל בת אסתר
רחל בת שבה
לאה שרה בת חנה
אריה יהודה בן רחל
איילה בת נחמה
שי בן סינורה
יוסף מרדכי בן תהילה שמחה
אסתר בת מסעודה
אברהם בן סימי
שולמית בת תמר

להצלחת

ר' משה בן שוקת חיה וב"ב
תומר כהן בן גילה וב"ב
יוסף בן טובה
סיון אסנת בת שרה וב"ב
יסמין מעין בת רחל וב"ב
! ימלא ה' כל משאלות לבם לטובה

המעוניינים לתרום להפצת העלון
השבועי/רכישת החידון לפסח יוכלו

להתקשר:

0504-170-270

לעילוי נשמת

יצחק קדוש בן מסעודה
מרדכי יעקב בן אברהם אליהו
יעקב בן סלמן
אהרן יוסף בן משה דוד הכהן
יוסף בן רחל
אלי סולטן בן אסתר
יעקב בן שמחה
רותי בת חסיבה
יצחק בן שלמה ואסתר
יצחק בן שאול
ישראל בן שמחה
דוד בן פרחה
שרינה בת לאה
טובה בת ר' אהרן
שאול בן מרדכי אריה
יפה שניידל בת יצחק
ריימונד שמחה בת מרים
משה יהושע בן זרח
אסתר בת קמרה
עמנואל בן שפרה
דבורה רבקה בת אברהם

ת.נ.צ.ב.ה

פרשת בא – כלב מי שלא מאמין – שנת תשע"ז.

קין. בההיא שעתא אוסיפת למילד, שנאמר {שם, ב} ותוסף ללדת. והיה קין אוהב לעבוד אדמה לזרוע, והבל היה אוהב לרעות צאן, זה נותן ממלאכתו מאכל לזה וזה נותן ממלאכתו מאכל לזה. הגיע ליל יום טוב של פסח, אמר להם אדם לבניו: בליל זה עתידין ישראל להקריב קרבנות פסחים, הקריבו גם אתם לפני בוראכם. הביא קין מותר מאכלו קליות זרע פשתן, והביא הבל מבכורות צאנו ומחלבהן כבשים שלא נגזזו לצמר. ונתעב מנחת קין ונרצית מנחת הבל, שנאמר {שם ד} וישע ה' אל הבל ואל מנחתו. רבי יהושע בן קרחה אומר, אמר הקב"ה: אל יתערבו מנחת קין והבל לעולם, שמא חס ושלום יתערבו באָרג בגד, שנאמר {דברים כב, יא} לא תלבֹש שַׁעֲטָנִי צֶמֶר וּפְשָׁתִים יַחְדָּו. אפילו היא מרוכבת לא יעלה עליך, שנאמר {ויקרא יט, יט} וּבִגְד כְּלָאִים שַׁעֲטָנִי לֹא יַעֲלֶה עֲלֶיךָ.

לאחר שקוראים את המדרש, צצות ועולות להן כמה שאלות; את השאלות מביא א' המבארים על הפרקי דרבי אליעזר – 'ולא עוד אלא', 'לר' אליהו [האיתמרי] הכהן מאיזמיר;

שואל ה'ולא עוד אלא' – קשה דאדם הראשון נאה דורש ואין נאה מקיים, אם היה ליל פסח למה לא הקריב הוא קרבן וצוה לבניו שיקריבו?¹

שאלה נוספת שהוא שואל – ועוד קשה, מה דעתו של קין להביא ממותר מאכלו לפני בוראו. עוד קשה, למה הביא פשתן² ולא דבר אחר, דמה רמז בזה? ועוד למה חרה לו שנתעב מנחתו, כיון שהוא גרם לעצמו בהביאו ממותר מאכלו דבר בזוי. ועוד להבין על מה צוה הקב"ה שלא יתערב לעולם מנחת קין והבל?³

ממשיך הפרקי דרבי אליעזר ואומר {פרק כ"ב} – רבי ישמעאל אומר: משת עלו ונתיחסו כל הבריות וכל דורות הצדיקים, ומקין עלו ונתיחסו כל דורות הרשעים הפושעים והמורדים שמרדו במקום, ואמרו אין אנו צריכין לטיפת גשמיך ולא לדעת את דרכיך, שנאמר {איוב כא, יד} וַיֹּאמְרוּ לֹא לֵאלֹהֵינוּ מִמָּוֶן וְדַעַת דְּרָכֶיךָ לֹא תִפְצְנוּ.

¹ ברוך שאמר: מתי ראינו א' שיש לו אפשרות לקיים מצוה בזמן כ"כ גדול, והוא מוותר על זה כביכול, ונותן למישהו אחר לעשותה?
!

² ברוך שאמר: הזוהר הקב"ה מתרץ ואומר, שאם תכתוב את המילה 'קרבן' במילוי אותיות תקבל ס"ת 'פשתן'; קו"ף: קו"ף ו"ו פ"ה; רי"ש: רי"ש יו"ד ש"ן; ב"ת: ב"ת יו"ד ת"ן; נו"ן: נו"ן ו"ו נו"ן.

³ ברוך שאמר: מובא במדרש {תנחומא, ח"י שרה, אות ד} – דַּרְשָׁה צֶמֶר וּפְשָׁתִים, בֵּין יִצְחָק לְיִשְׁמָעֵאל, שְׁאֵמְרָה, גֵּרֶשׁ הָאֵמָה הַזֹּאת וְאֵת בְּנָהּ; שְׂכַל אִיסוּר שַׁעֲטָנִי נִלְקַח מִכָּאן, שְׁאֵמְרָה שָׂרָה – שְׂכַל יִתְעַרְבּוּ יַחַד מִנְחַת חוּטָא [ישמעאל] ומנחת זכאי [יצחק]. ואותם הדברים נכונים גם לגבי קין והבל.

פרשת השבוע שנקרא בע"ה בשבת זו, פרשת בא. עוסקת הפרשה, בשלשת המכות האחרונות שהכה הקב"ה את המצרים במצרים.

פותחת הפרשה (י, א) וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה בֹּא אֶל פְּרַעֲהָ כִּי אֲנִי הִכְבַּדְתִּי אֶת לְבוֹ וְאֵת לֵב עֶבְדִּי לְמַעַן שְׁתִּי אֶתְּתִי אֵלָה בְּקִרְבּוֹ.

כותב בעל הטורים – בא. עולה בגימ' ג' רמז לו ג' מכות יביא עוד עליו.

הייתי רוצה לעסוק היום במכת בכורות, ולהסביר באמצעותה כמה וכמה דברים הקשורים לליל הסדר;

אומרים חז"ל {שמות רבה, פרשה טו, אות כז} – יִתְעַלֶּה שְׁמוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁהוּא (ישעיה מו, י): מְגִיד מִרְאשִׁית אַחֲרִית, בְּאַבְרָהָם הוּא אֹמֵר (בראשית טו, יד): וְגַם אֶת הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ דָן אֲנִי, מִהוּ דָן, מִכֶּת בְּכוֹרוֹת שֶׁנִּקְרָא נִגְעַ, שְׁנֵאֲמַר (שמות יא, א): עוֹד נִגַּע אֶחָד. מִהוּ דָן אֲנִי, אֲמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא פּוֹרֵעַ אֲנִי מֵהֶם בְּמִכַּת בְּכוֹרוֹת, שְׁנֵאֲמַר: הִנֵּה אֲנִי הֹרֵג אֶת בְּנֶךָ בְּכָרְךָ. וְהִסִּימֵן הַזֶּה מִסֵּר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְאַבְרָהָם, וְאַבְרָהָם לִיצְחָק, וִיצְחָק לְיַעֲקֹב, וְיַעֲקֹב לְלוֹי, וְלוֹי לְקָהָת, וְקָהָת לְעֶמְרָם, וְעֶמְרָם לְמֹשֶׁה, וְהִיא מֹשֶׁה מְשַׁמְרוֹ וְבֹא.

כאשר משה רבינו נשלח לפרעה, אומרת התורה {שמות ד, כב} וְאָמַרְתָּ אֶל פְּרַעֲהָ כֹה אָמַר ה' בְּנִי בְּכָרִי יִשְׂרָאֵל: {כג} וְאָמַר אֵלָיךְ שְׁלַח אֶת בְּנִי וְיַעֲבֹדֵנִי וְתִמָּאֵן לִשְׁלַחֵהּ הִנֵּה אֲנִי הֹרֵג אֶת בְּנֶךָ בְּכָרְךָ – הוּא לֹא אִיִּים עָלָיו בְּמִכַּת דָּם אוֹ כִּינִים וְכו', אלא דוקא במכת בכורות!

דבר נוסף, אומרים חז"ל {שמות רבה, פרשה יח, אות ה} – מִתְחַלֶּה כְּשֶׁבִקֵּשׁ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְהִבְיֵא הַמִּכּוֹת עַל הַמִּצְרִים, מִכֶּת בְּכוֹרוֹת אֲמַר לְהִבְיֵא תַחֲלָה, שְׁנֵאֲמַר (שמות ד, כג): הִנֵּה אֲנִי הֹרֵג אֶת בְּנֶךָ בְּכָרְךָ. הַתְּחִיל [פרעה] אֹמֵר (שמות ה, ב): מִי ה' אֲשֶׁר אֲשַׁמַּע בְּקִלּוֹ. אֲמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אִם אֲבִיא עָלָיו מִכֶּת בְּכוֹרוֹת תַּחֲלָה מְשַׁלְחֵן, אֲלֹא מִבִּיא אֲנִי עָלָיו מִכּוֹת אַחֲרוֹת [תַּחֲלָה] וּבְעֶקֶב זֹאת [ולבסוף] אֲנִי מִבִּיא אֶת כָּלָן, שְׁנֵאֲמַר: וְה' הִכָּה כָּל בְּכוֹר...
...

נשאלת השאלה – מה מונח במכת בכורות שהיתה בנוסף גם המכה הקצרה ביותר, בעוד ששאר המכות ארכו כמה ימים?

על מנת להגיע לביאור הדברים, נצטרך לקרוא קטע מתוך הפרקי דרבי אליעזר:

לאחר שברא הקב"ה את עולמו, נולדו לאדם וחווה שני בנים – לא' קראו קין ולשני קראו הבל.

אומר הפרקי דרבי אליעזר {פרק כא} – רבי יוסי אומר: קין והבל תאומים היו, שנאמר {בראשית ד, א} וַתֵּהָרֵם וַתֵּלֶד אֶת

כידוע, שם הוא גלגולו של הבל – כך אומרים חז"ל, שנשמתו של הבל התגלגלה בשם, ומשם עברה לשם, ומשם למשה רבינו – שאותיות **מש"ה** – משה, שם/ה הבל.

אומר ה'ולא עוד אלא' – אמנם יובן עם האמור למעלה בפרק זה, משם עלו ונתייחסו כל דורת הצדיקים, ומקין עלו ונתייחסו כל דורות הרשעים המורדים והפושעים במרום, ואומרים אין אנו צריכים לטיפת גשם, שנאמר {איוב כא, יד} ויאמר לאל סור ממנו. ע"כ. עוד דע שהמצרים היו מכת האומרים אין אנו צריכים טפת גשם, כדאיתא באותיות ר' עקיבא באות קו"ף אמר פרעה למשה ולאהרן אתם אומרים שאלוהיכם מוריד טל ומטר, הא כבר יש לי נילוס נהר שהוא יוצא מתחת עץ החיים ומימיו מתברכות, ע"כ לענייננו.

והנה בזה נבא לעניין, שאדם הראשון בצווי זה לבניו שיקריבו קרבנות להיות ליל פסח שנגאלים ממצרים, רצה לבחון ולבדוק אם קין שממנו מתייחסים כל דורות המורדים במרום ואומרים לאל אין אנו צריכים לטיפת גשם, גם הוא בכלל וממנו יתחיל הכפירה, או הוא צדיק ומהנמשכים מזרעו ימשך הכפירה, והדבר זאת יבחן בהקרבת הקרבן על גאולתם של ישראל ממצרים, שאם יקריב קרבן בלב שלם אין הוא בכלל המורדים כהנמשכים ממנו.

פירוש הדבר, שרצה אדם הראשון לבדוק את הענין; הוא ידע שכל הכופרים יצאו מקין. אבל הוא רצה לבדוק, האם קין עצמו ג"כ שייך לכופרים או שרק זרעו אחריו.

ממשיך ה'ולא עוד אלא' ואומר – ובהיות קין דומה במזלו שהוא היה עתיד להיות אחד מהמצרים המשעבדים לישראל ועתיד משה להרגו בשם, כדלקמן בפרק זה וזה לשונו: אמר קין להקב"ה ולא עוד אלא יעמוד אחד בארץ ויזכיר את שמך הגדול ויהרגני, ע"כ. וזה מצינו במשה שהרג את המצרי בשם כדברי רז"ל {תנחומא, שמות י'}, וכמו שכתב האר"י הקדוש זלה"ה {שער מאמרי רשב"י משפטים} שמה היה הבל והמצרי היה קין. לכן לא שמח בגאולתם של ישראל, כי אדרבא הוא מהמשעבדים ומהכופרים בהקב"ה כמאמר פרעה "מי ה' אשר אֶשְׁמַע בְּקוֹלִי" {שמות ה, ב}, ולכן דרך בזיון הביא ממותר מאכלו כי רע ומר לו גאולתם של ישראל, ולרמוז על רשעותו שהוא זרעו המורדים בהקב"ה כמצרים עצמן הביא זרע פשתן המתגדל במצרים על ידי נילוס, כדברי רש"י ז"ל פרשת בראשית {ב, יא} פישון הוא נילוס, דבר אחר פישון הוא מגדל פשתן שנאמר בישיעה אצל מצרים "ובושו עובדי פשתים" {ישיעה יט, ט}, ע"כ. באופן שהביא זרע פשתן, כלומר אני עתיד להיות מאותם היושבים במקום שמתגדל הפשתן לשעבד לישראל, ואם כן מה לי בהקרבת קרבן

פסח על גאולתו, כי אדרבא, הוא היה מתאוה שישלימו שם ישראל ארבע מאות שנים של גלות בפועל, ולכן נתעב מנחת קין כי הבין הקב"ה כוונתו הרע. ויחר לקין, לא מצד בחינת שלא נתקבל מנחתו דברים כפשוטם, אלא חרא לו איך נתקבל מנחת הבל שמורה בזה על העתיד שעתידין ישראל לצאת בליל זה ברד"ו שנים [לאחר 210 שנים], ולא נתקבל כוונתו שהיה מתאוה שישלימו שם ישראל הארבע מאות שנים, ולכן גזר [הקב"ה] שלא יתערב מנחת קין והבל לעולם. הרמז בזה שלא יוכלו ישראל, שהם זרעו של הבל, לשוב למצרים לעולם, כדכתיב "לא תוסיפון לשוב בדרך הזה עוד" {דברים יז, טז}. ולזכירת הדבר צוה שלא יתערבו פשתן שהיה מנחתו [של קין], שרצה שישעבדו במקום שגדל הפשתן ארבע מאות שנים, עם צמר שהוא מנחת הבל הקדוש ששמח בגאולתם של ישראל ממקום העובדים לצמר, כי המצרים היו עובדים לשה, באופן שכוונת אדם הראשון בצווי הקרבנות אינו משום חיוב של מצוה כדי שיתחייב גם הוא, כי אם רמז לדבר ולבחון לקין כמדובר, והותר בזה כל הספקות.

באים חז"ל, ומגלים לנו על מה היה הוויכוח בין קין והבל;

אומר המדרש {בראשית רבה, פרשה כב, אות ז} – ויאמר קין אל הבל אחיו ויהי בהיותם וגו' (בראשית ד, ח). על מה היו מדינים, אמרו בואו ונחלק את העולם, אחד נטל הקרקעות ואחד נטל את המטלטלין, דין אמר ארעא דאת קאם עליה דידי, ודין אמר מה דאת לביש דידי, דין אמר חלץ, ודין אמר פרח, מתוך כך (בראשית ד, ח): ויקם קין אל הבל אחיו ויהרגהו, רבי יהושע דסכנין בשם רבי לוי אמר שניהם נטלו את הקרקעות, ושניהם נטלו את המטלטלין, ועל מה היו מדינים, אלא זה אומר בתחומי בית המקדש נבנה וזה אומר בתחומי בית המקדש נבנה, שנאמר: ויהי בהיותם בשדה, ואין שדה אלא בית המקדש, ה"ך מה דאת אמר (מיכה ג, יב): ציון שדה תחרש, ומתוך כך (בראשית ד, ח): ויקם קין אל הבל אחיו וגו'. יהודה בר אמי אמר על חוה הראשונה היו מדינים, אמר רבי איבו חוה הראשונה חזרה לעפרה ועל מה היו מדינים, אמר רבי הונא תאומה יתרה נולדה עם הבל, זה אומר אני נוטלה שאני בכור, וזה אומר אני נוטלה שנולדה עמי, ומתוך כך ויקם קין.

דעה נוספת, מביא התרגום יונתן בן עוזיאל;

כותב התרגום יונתן בן עוזיאל – עני קין ואמר להבל: לית דין ולית דין אין דין ואין דין ולית עלם אחרן ואין עולם הבא ולית למיתן אגר טב לצדיקא ולית למפרעא מן רשיעא ואין שכר טוב לצדיקים ולא עונש לרשעים - הכל הפקר! עני הבל ואמר לקין אמר הבל לקין: אית דין ואית דין ואית עלם אחרן ואית למיתן אגר טב לצדיקא ואית למפרעא מן רשיעא יש דין ויש דין ויש שכר טוב לצדיקים ועונש לרשעים! ועל עיסק

פתגמי האלין הוו מתנצין על אנפי ברא וקם קין על הכל אחוה וטבע אבנא במצחיה וקטליה.

למרות כל הדעות הללו, אומרים חז"ל שהמחלוקת העקרונית ביניהם היתה – 'מי נקרא בכור', ולמה? משום שזאת היתה הפעם הראשון בבריאה שנולדו תאומים;

כשנולדים תאומים, ישנם שני בכורות; האח' בכור ליציאה והא' בכור ליצירה – רש"י מביא את הדברים, לגבי לידתם של יעקב ועשו;

{בראשית כה, כד} וַיִּמְלֹאוּ יָמֶיהָ לְלֶדֶת וְהָיָה תוֹמָם בְּבִטְנָהּ: {כה} וַיֵּצֵא הָרֹאשׁוֹן אֲדָמוֹנִי כָּלֹ כְּאֶדְרֵת שֶׁעַר וַיִּקְרָאוּ שְׁמוֹ עֶשָׂו: {כו} וְאַחֲרָיו כֵּן יֵצֵא אַחִיו וַיְדֹ אַחֲזָת בַּעֲקֵב עֶשָׂו וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב וַיִּצְחָק בֶּן שָׁשִׁים שָׁנָה בְּלֶדֶת אֹתָם.

כותב רש"י – ואחרי כן יצא אחיו וגו'. שמעתי מדרש אגדה הדורשו לפי פשוטו, בדין היה אוחז בו לעכו, יעקב נצר מטפה ראשונה ועשו מן השניה, צא ולמד משפופרת שפיה קצרה, תן לה שתי אבנים זו תחת זו, הנכנסת ראשונה תצא אחרונה, והנכנסת אחרונה תצא ראשונה, נמצא עשו הנצר באחרונה יצא ראשון, ויעקב שנצר ראשונה יצא אחרון, ויעקב בא לעכו שיהא ראשון ללידה כראשון ליצירה, ויפטור את רחמה, ויטול את הבכורה מן הדין.

אם ככה, קין היה הבכור ליציאה. והבל היה הבכור ליצירה. ומכאן מובנת השיטה שלפיה רבו על התאומה היתירה שנולדה עם הבל – ולמה? כי אם קין היה הבכור ליציאה, הוא טען שמגיע לו פי שנים – "לכן התאומה שנולדה איתך שייכת לי!", אבל מנגד בא הבל וטען – "מה פתאום שהיא שייכת לך – אני בכור ליצירה וחוץ מזה, היא נולדה איתי!"

עד כאן, לגבי המחלוקת שבין קין והבל.

מחלוקת נוספת בין תאומים, היא המחלוקת שבין יעקב ועשו; כשנולדו יעקב ועשו, התחילה אותה מחלוקת כמו שהיתה בין קין והבל – 'מי הבכור'; האם יעקב הוא הבכור, שהיה בכור ליצירה. או שעשו הוא הבכור, שהיה בכור ליציאה; בגיל 15, קונה יעקב מעשו את זכויות הבכורה.

בשונה מקין והבל, ומיעקב ועשו – אצל פרץ זרח לא היתה את אותה הבעיה – ולמה? – כי פרץ נוצר ראשון ויצא ג"כ ראשון! – ולכן התפלאה המיילדת ואמרה: **{לת, כט} מֵה פֶּרֶץ עָלֶיךָ פֶּרֶץ!**

רק נחدد את הנק' המרכזית – קין היה הבכור הראשון בבריאה, שנאמר **{עח, נא} וַיֵּךְ כָּל בְּכוֹר בְּמִצְרַיִם רִאשִׁית אוֹנִים בְּאֶהֱלֵי חָם** – הראשון שנקרא 'ראשית' היה קין, ובנוסף הוא המייצג של מצרים. פירוש הדבר, שמצרים היא

הראשית, ולאחריה נולדו שאר האומות – עד להשלמת שבעים אומות.

לאחר שנוצרו כל שבעים האומות, פתאום מופיע עם ישראל בעולם! – ולמה?

כותב בעל הטורים⁴ – ואחרי כן יצא אחיו. כ"ן עולה ע', שע' אומות הן חוץ מיעקב.

פירוש הדבר, שיעקב הוא אחרון לכולם!

נשאלת השאלה – אם ככה, איך מצוה הקב"ה על משה לומר לפרעה "כה אָמַר ה' בְּנֵי בְּכָרֵי יִשְׂרָאֵל" – הרי היו לפניו שבעים אומות???

ועוד יש לשאול, כאשר תירגמו את התורה ליוונית⁵, נכתב 'אלוקים ברא בראשית'. אבל בתורה שלנו כתוב **"בְּרִאשִׁית בְּרָא אֱלֹהִים"** – ופירש"י: "בשביל התורה שנקראת (משלי ח כב) ראשית דרכו, ובשביל ישראל שנקראו (ירמיה בג) ראשית תבואתו"; אם ככה, איך יכול להיות שישראל נקראים 'ראשית', הרי קין [שמיצג את מצרים], הוא שנולד ראשון?

התשובה היא, שעם ישראל הוא ראשית ליצירה. פירוש הדבר, הבל שמייצג את עם ישראל, היה הראשון ליצירה. וקין שמייצג את מצרים, היה הראשון ליציאה!

אם ככה, נוכל להבין דבר נפלא:

אומרת התורה: **{שמות ד, כא} וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּלִכְתְּךָ לָשׁוּב מִצְרָיִם רְאֵה כָּל הַמִּפְתִּים אֲשֶׁר שָׁמַתִּי בְּיָדְךָ וַעֲשִׂיתָם לִפְנֵי פְרֹעֹה וְאֲנִי אַחֲזֶק אֶת לְבֹו וְלֹא יִשְׁלַח אֶת הָעָם: {כב} וְאַמְרַתְּ אֶל פְּרֹעֹה כֹּה אָמַר ה' בְּנֵי בְּכָרֵי יִשְׂרָאֵל.**

אומר רש"י – בני בכרי. לשון גדלה, כמו (תהלים פט כח) אף אני בכור אתנהו, זהו פשוטו. ומדרשו כאן חתם הקדוש ברוך הוא על מכירת הבכורה שלקח יעקב מעשו.

פירוש הדבר, שכאן קרה דבר נוסף – לא רק שיעקב הוא ראשון ליצירה, אלא כאן הוא גם הפך להיות ראשון ליציאה! – ולמה? – כי הראשית שייכת לישראל, אעפ"י שביציאה היו שבעים אומות קודם – **"וְאַחֲרָיו כֵּן יֵצֵא אַחִיו"**, אבל למעשה הולכים אחרי היצירה, ולכן יעקב הוא הראשון!

כעת, בא משה רבינו לפני פרעה ואומר לו: "רבל"ה, עד עכשיו היית הבכור. אבל כעת זה ניגמר!" – ולמה? – משום

⁴ על הפסוק {בראשית כה, כד} וַיִּמְלֹאוּ יָמֶיהָ לְלֶדֶת וְהָיָה תוֹמָם בְּבִטְנָהּ: **בַּעֲקֵב עֶשָׂו וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב וַיִּצְחָק בֶּן שָׁשִׁים שָׁנָה בְּלֶדֶת אֹתָם.**

⁵ מסכת מגילה דף ט.

עד כאן ה'פרומו' ©

בואו ניכנס לעומק הדברים, ונראה מה מונח במכת בכורות:

לאחר מכת חושך, פרעה שבור ורצוף והוא מתחיל ל'התרכך' – {י, כד} ויקרא פרעה אל משה ויאמר לכו עבדו את יהוה רק צאנכם ובקרכם יצג גם טפכם ילך עמכם: {כה} ויאמר משה גם אתה תתן בידנו זבחים ועלות ועשינו לה' אלהינו: {כו} וגם מקננו ילך עמנו לא תשא פרסה כי ממנו נקח לעבד את ה' אלהינו ואנחנו לא נדע מה נעבד את ה' עד באנו שמה.

פתאום קופץ לפרעה ה'פיוז' – {כח} ויאמר לו פרעה לך מעלי השמר לך אל תסף ראות פני כי ביום ראתך פני תמות – איום ברצח © ; {כט} ויאמר משה כן דברת לא אסף עוד ראות פניך;

אומרים חז"ל {שמות רבה, פרשה יח, אות א} – אמר לו פרעה, עד מתי אתה נכנס לכאן (שמות י, כח): לך מעלי השמר לך אל תסף ראות פני. אמר לו משה יפה דברת (שמות י, כט): לא אסף עוד ראות פניך. אמר הקדוש ברוך הוא מה עדין מתבקש לי להודיע לפרעה מכה אחת, מיד קפץ עליו אלהים כביכול נכנס בפלסין של פרעה בשביל משה, שאמר לו: לא אסף עוד ראות פניך, שלא ימצא בדאי, ואתה מוצא שלא דבר הקדוש ברוך הוא עם משה בביתו של פרעה אלא אותה שעה, מנין, שנאמר (שמות ט, כט): כצאתי את העיר אפרש כפי אל ה', ועכשיו קפץ הקדוש ברוך הוא ודבר עם משה, שנאמר (שמות יא, א): עוד נגע אחד אביא על פרעה וגו'.

כותב המדרש הגדול – שנתקשר עמוד הענן על ראשו של משה ואמר לו: מכות אחרות אני עתיד להביא על הרשע הזה ומפני שגזרת ואמרת 'לא אוסיף עוד ראות פניך' הריני מביא עליו בים.

כותב החזקוני – עוד נגע אחד פרש"י, פרשה זו נאמרה לו למשה בעמדו לפני פרעה. שהרי כשיצא מלפניו לא הוסיף משה ראות פניו אך חוץ לכרך היה כמו שמצינו 'הנה יוצא המימה'. ונמצא במדרש: הגביהו הקב"ה למעלה מ' טפחים ואח"כ השיב לפרעה 'כחצות הלילה'.

אם אלה הדברים, הגענו לקטע שממנו נוכל להתחבר לתחילת השיעור:

{יא, ד} ויאמר משה כה אמר ה' כחצות הלילה אני יוצא בתוך מצרים: {ה} ומת כל בכור בארץ מצרים מבכור פרעה הישב על כסאו עד בכור השפחה אשר אחר הרחיים וכל בכור בהמה: {ו} והיתה צעקה גדלה בכל ארץ מצרים אשר

⁷ ברוך שאמר: שמעולם לא 'נכנס' הקב"ה לארמונו של פרעה, משום שהיה מלא בעבודה זרה!

שהולכים כעת לקבל את ה'ראשית' – את התורה שנקראה ראשית!

אומר המשך חכמה {פר' שמות} – בני בכורי ישראל. שכן בכור נוטל פי שניים משום שהוא עשה אותו לאב. כן ישראל עשו כביכול להשם יתברך לאב על העולם, שהם הכירו השגחתו ויחודו בתבל.

אם כן, מכת הבכורות חלה על כל הבכורים בעולם – בין בבני האדם ובין בבעלי החיים – מלבד בכור אחד – עם ישראל!

עם ישראל יוצאים ממצרים – ומי מחכה להם??? עמלק, שנאמר {שמות יז, ח} ויבא עמלק וילחם עם ישראל ברפידים.

נשאלת השאלה – מה רצה עמלק?

אמנם סימנו עם פרעה – שהיה שייך לקין. אבל ישנם עוד זוג תאומים – יעקב ועשו, שעמלק הוא צאצא של עשו!

אומרת התורה: {שם ט} ויאמר משה אל יהושע בחר לנו אנשים וצא הלחם בעמלק וגו'.

נשאלת השאלה – למה שולח משה דוקא את יהושע להילחם בעמלק?

תירוץ א', אומרים חז"ל {שמות רבה, פרשה כו, אות ג} – למה ליהושע, אמר לו זקנך אמר (בראשית מב, יח): את האלקים אני ירא, ובזה כתיב (דברים כה, יח): ולא ירא אלהים, יבוא בן בנו שאמר את האלהים אני ירא, ויפרע ממי שנאמר עליו ולא ירא אלהים.

אבל יש כאן פשט אחר;

היו זוג תאומים נוספים – מנשה ואפרים!⁶

כשמביא אותם יוסף אל יעקב, על מנת שיברך אותם, מה עושה יעקב? שם את ידו הימנית על ראש אפרים, ואת ידו השמאלית על ראש מנשה – למה, הרי מנשה הוא הבכור????

אמר יעקב אבינו: "עד שלא ניתנה תורה, הבכור הוא הראשון ליצירה ולא ראשון ליציאה – ולכן אפרים הוא הבכור!" – ויהושע בן נון, כידוע, יצא מאפרים!

בא כעת משה רבינו, ואומר ליהושע: "בחר לנו אנשים וצא הלחם בעמלק" – למה דוקא הוא????

כי עמלק הוא ראשית, שנאמר {במדבר כד, כ} ראשית גוים עמלק – וכעת הוא בא להילחם על הבכורה; יבוא ראשית ליצירה – הוא יהושע בן נון, ויילחם עם הראשון ליציאה – הוא עמלק! – לכן בחר משה דוקא בו, כדי להילחם בעמלק!

⁶ ברוך שאמר: כך מובא בסדר הדורות.

נפשם מפרפרת בהם עד הבוקר וכו' כדי שיראו בני בשונאיהם", ורק ה"מכה" היתה בעברתו.

אם ככה, הקב"ה הוא שנתן את המכה – אח"כ הגיע מלאך המוות עם הטרינספורטר השחורה ו'לקח אותם' ☺

כותב תוספות השלם – לא יחרץ כלב לשנו. ותימא, מה רבותא היא הוא הרבה בני אדם הולכים ואין הכלבים חורצים לשונם, ו"ל דקאי אסיפיה דקרא 'ומקלכם בידכם'⁸ – ולעולם כשכלבים רואים אדם ומקלו בידו, נובחים.

משפחת ברקוביץ' חוגגת ליל הסדר בבית, עם המקלות ביד – מנגד, הכלבים נמצאים אצל מוסטפה השכן;

נשאלת השאלה – איך בדיוק ידעו הכלבים, שמשפחת ברקוביץ' מחזיקה מקלות בידים?!

התשובה היא – שגם ליהודים היו כלבים! – ומאיפה אנחנו יודעים?

כותב המדרש {ילקוט שמעוני, בשלח, רמז ר"מ} - **וירא ישראל את מצרים מת – מה היו עושים? היה כל אחד ואחד מישראל נוטל את כלבו, והולך ונותן את רגלו על צוארו של מצרי, והיה אומר לכלבו: אכול מן היד הזו שנשתעבדה בי, אכול מן הזורעים הללו שלא חסו עלי. תדע לך שכן הוא, שכן כתיב: למען תמחץ רגלך בדם לשון כלבך מאויבים מנהו. אמרו ישראל: עשית לנו כל הניסים האלו, אף אנו לא נהיה כפויי טובה.**

ומה יש לנו לומר? שירות ותשבחות וכו' אז ישיר משה.

מכאן הייתי רוצה לעבור ל'דיעה חשובה' לבעלי כלבים: ☺

כותב הבן איש חי {שנה ראשונה, פר' צו אות ל"ט} – אין מכין את הכלבים בפסח ובפרט ביום א' וביום ב' וכו' כי בליל יציאת מצרים כתוב **'לא יחרץ כלב לשנו'**, ששמרו גזירתו יתברך באותו לילה דלכן אמרה תורה לכלב תשליכון אותו.

צריך לדעת שהבן איש חי, חי לפני כמה עשרות שנים. כיום כבר יש לכלבים עמותה שמגינה עליהם – ברגע שמכים אותם, הם יודעים לצלצל מיד ובאים להושיע אותם ☺

כותב הספר אגרא דכלה – ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשנו. תרין [מופיע פעמיים בתורה] – {שמות י, כג} **ולכל בני ישראל היה אור במושבבתם, {יא} ז' ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשנו,** נלמדין זה מזה; במכת בכורים בלילה ולכל בני ישראל היה אור, כמ"ש בזהר {ח"ב לח ע"א} שהלילה היתה מאירה להם כיום תקופת תמוז, ובזמן מכת חושך הנה

⁸ שנצטוו בני ישראל {יב, יא} וְכָכָה תֹאכְלוּ אֹתוֹ מִתְּנִיכֶם חֲגָרִים נְעִילֵיכֶם בְּרַגְלֵיכֶם וּמְקַלְכֶם בְּיָדְכֶם וְאָכַלְתֶּם אֹתוֹ בַּחֲפֹזִין פֶּסַח הוּא לֵה'.

כָּמֹהוּ לֹא נִהְיָתָה וְכָמֹהוּ לֹא תִסָּף: {ז} וְלִכְלֹל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִחָרֵץ כָּלֵב לִשְׁנוֹ לְמֵאִישׁ וְעַד בְּהֶמָּה לְמַעַן תִּדְעוּן אֲשֶׁר יִפְלֶה ה' בֵּין מִצְרִים וּבֵין יִשְׂרָאֵל.

יש כאן שתי בשורות: האח' בלילה הזה הכלבים לא ינבחו. והשני, תהיה הבדלה בין ישראל למצרים.

שואלים המפרשים – מה פירוש שתהיה הבדלה, הרי בכל מכות מצרים היתה הבדלה בין ישראל למצרים?

לפחות 10 – 15 תירוצים יש ברבותינו הראשונים, מהי 'הבשורה הגדולה' של **'לא יחרץ כלב לשנו'**. אבל הייתי רוצה להביא 2-3 תירוצים, ומהם להיכנס לעומק הדברים:

אומרת הגמרא {מסכת ב"ק ס, ב} – **ת"ר כלבים בוכים מלאך המות בא לעיר. כלבים משחקים אליהו הנביא בא לעיר.**

אשתי תל אביבית במקור. שבת ראשונה לאחר החתונה, נסענו להתארח בתל אביב. הלכתי לישון בלילה, וכל שניה אני שומע מישהו אחר מתניע את הרכב; בבני ברק אם אתה שומע שמתניעים את הרכב, אתה יודע שזה יולדת – אמרתי לעצמי: "בן פורת יוסף, כמה יולדות יש כאן בלילה אחד!" ☺, ולא רק המכוניות, אלא גם הכלבים; בבני ברק עד היום מקוים הפסוק **'לא יחרץ כלב לשנו'**, לעומת זאת שם בתל אביב, מכל בית נבח משהו אחר ☺

בבוקר הלכתי עם חמי לבית הכנסת, ואז הוא שואל אותי: "נו, איך ישנת בלילה???"

"יחסית לא רע. אבל תדע לך, במוצ"ש יהיו כאן הרבה לוויית!"

"למה לוויית???"

"תשמע, כל הלילה נבחו כלבים, והגמרא הרי אומרת – **'כלבים בוכים מלאך המות בא לעיר'**"

אמר לי חמי: "לא לוויית... מלאך המוות פשוט גר במקום הזה – הכלבים כאן רגילים אליו" ☺

ויש לשאול – איך בכלל הגיע מלאך המוות למצרים, הרי על אותו הלילה נאמר "וְעִבְרָתִי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם - אֲנִי וְלֹא מִלֶּאֱהָ. וְהָיִיתִי כָל בָּכוֹר - אֲנִי וְלֹא שְׂרָף. וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים - אֲנִי וְלֹא שְׁלִיחַ. אֲנִי ה' - אֲנִי הוּא וְלֹא אֲחֵר" – אם ככה, מה עשה שם מלאך המוות?!

כותב הגאון, שר התורה ר' חיים קנייבסקי שליט"א {סידור תפילה למשה} – **כל בכוריהם הרגת. "כל" לאתויי בכור בהמה (כדכתיב בתורה). ומה שבתפילת שחרית אין אומרים "בעברתו", (וכמו שבערבית אומרים 'המכה בעברתו'), כי המכה היתה בלילה והמיתה ביום, כמו שאמרו בריש מסכת שמחות – אעפ"י שהכה אותם מכת מות בחצי הלילה, היתה**

"וְאַתָּא שׁוֹנְרָא וְאַכְלָה לְגַדְיָא"; ה – 'שׁוֹנְרָא' זהו חתול. ומיהו ה'חתול'? האחים;

אומר הגאון מוילנא – החתול, הוא בעל-החיים הקנאי ביותר. לכן המשילו חז"ל את האחים – שקינאו ביוסף – דוקא לחתול, שנאמר "וְיִקְנְאוּ בּוֹ אֶחָיו".

וְאַתָּא כְּלָבָא – זהו פרעה וְנִשְׁךְ לְשׁוֹנְרָא.

בא השפתי כהן [על התורה] ומביא דבר פלא – זהירות, אתם הולכים לעוף; ©

בכניסת בני ישראל למצרים נאמר {שמות א, א} וְאַלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרָיִם. מכאן ועד סוף חומש שמות, לא כתובה עוד המילה 'מִצְרָיִם'. אלא מכאן ואילך נאמר רק 'מִצְרָיִם' – ולמה?

כותב השפתי כהן {ריש פר' שמות} – והענין הוא שקודם שהתחיל השעבוד היתה מצרים פתוחה ולכך 'מִצְרָיִם' – מ' פתוחה בסוף ומ' פתוחה בראש⁹. אחר שהתחיל השעבוד – מ' פתוחה בראש ומ' סתומה בסוף. בהכניסה נכנסים ונסגרים שם אין עבד יוצא ממצרים שסתומה בכל מיני כשופים כדי שלא יצא שום אחד מהם.

אני רוצה לשאול – כמה שערים היו במצרים?

ממשיך השפתי כהן ואומר – ומה עשו מצרים? היה לה עשרה פתחים ועשו בכשוף על כל פתח צורה כמו שתאמר, בפתח אחד עשו צורת סוס, ובפתח אחד עשו צורת חמור, ובפתח אחד עשו צורת כלב, וכן בכל פתח עשו צורה מהצורות הנמצאות במדינה, כמו צורת אריה צורת טלה צורת שור פרד גמל וצורת אדם על הכל, כדי שאם יברח אחד ידעו מאיזה פתח ברח, כי בכשוף עשו שאם יצא מאיזה פתח שאותה צורה צועקת מיד וכן אותן הבהמות שהם מאותו המין כולם צועקים¹⁰, ובזה ידעו מאיזה פתח ברח ויירדפו אחריהם, ועל פי הדיבור יצאו מהפתח של צורת הכלב לפי שהם יותר מצויים אצל הכל והם עזי נפש, ולפרסם נסיו ולהודיע נפלאותיו ולהודיעם שהוא ב"ה שולט על כל הכוחות כולם, ואין מי יאמר לו מה תעשה והכל הם ברשותו ותחת ידו¹¹ וברשותו עשו כל מה שעשו וכל מה שעשו לא הועיל לבטל רצונו ית', יצאו מפתח של צורת כלב ונאלם פיהם,

הישראל חיפשו בבתי מצרים לראות כספם וזהבם וכליהם, כמו שאמר רז"ל {שמו"ר פ"ד ג'}, והגויים לא ראו, והנה מדרך הגויים לגדל הכלבים, כי המה מרגישים גם באישון לילה וחושך בבוא אדם אל הבית ואז נובח ויודע הבעל הבית שבא איש אל הבית. הנה באה המסורה אשר גם במכת חושך – "וְלֹכַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִחְרָץ כְּלָב לְשָׁנוֹ".

לפני שניכנס לעומק הדברים, הייתי רוצה ללכת לעוד תירוץ נוסף:

כותב הספר אמרי שמאי – "וְלֹכַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִחְרָץ כְּלָב לְשָׁנוֹ". "וְלֹכַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִנָּזֵק כְּלָבָא בְּלִישְׁנָה לְמִנְבַּח" (תרגום אונקלוס), כלומר נביחת כלב עלולה להזיק, כמו דאיתא בגמרא {שבת סג, ב}: אשה מעוברת נבהלה מנביחת כלב, אמר לה בעל הכלב, לא לפחד מכלב זה, כי הוא בלי שיניים וציפורניים. אבל בגלל הפחד, האשה הפילה.

היינו, הכלבים לא הזיקו לבני ישראל – גם לא ע"י נביחה, ומדויק מה שכתוב "לֹא יִחְרָץ כְּלָב לְשָׁנוֹ", ולא כתוב 'לא נשך'. אשמעין גם לא הזיק בלשון ע"י נביחה.

יוצא א"כ, שהקב"ה לא רצה שיפילו הנשים העבריות את עוברן, ולכן ציוה על הכלבים – "לֹא יִחְרָץ כְּלָב לְשָׁנוֹ".

בא הספר בצאתי ממצרים ומוסיף דבר נוסף;

בחז"ל כתוב, שגם נשים מצריות שהיו מעוברות הפילו את עוברם, שנאמר {שמות יב, כג} וְעֵבֶר ה' לִנְגֹף אֶת מִצְרַיִם וגו'.

אומרים חז"ל {שמות רבה, פרשה יז, אות ה} – וימהו שְׁאֵמֶר: לִנְגֹף, מִלְמַד שְׁאֵף הַמַּעֲבָרוֹת שֶׁהָיוּ רְאוּיֹת לִילֵד הַפִּילֹ וּמִתּוֹ הָאֲמָהוֹת, וְהַמִּשְׁחִית יָצָא וְחָבַל כָּל מֶה שֶׁמִּצָּא, וְאִין לִנְגֹף אֶלָּא עֲבָרוֹת, שְׁנֵאֲמֵר {שמות כא, כב}: וְנִגְפוּ אִשָּׁה הָרָה, וְהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מְחַבֵּל בְּכוֹרֵיהֶם שֶׁל מִצְרַיִם וְיִשְׂרָאֵל עוֹשִׂין כָּל מֶה שֶׁאֲמֵר לָהֶם הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, שְׁנֵאֲמֵר: וְיָלְכוּ וַיַּעֲשׂוּ.

אומר הספר בצאתי ממצרים – לכן הקפיד הקב"ה, שהכלבים לא ינבחו באותו הלילה, כדי שלא יאמרו המצרים: "הנה, הנשים הפילו את עוברם בגלל הכלבים!", אלא ידעו כולם, כי בגלל מכת בכורות הפילו המצריות את עוברם.

מכאן הייתי רוצה לעבור לפיוט שנאמר בע"ה בהגדה של פסח – "חַד גְּדִיָּא":

בבית השלישי אנו אומרים: "חַד גְּדִיָּא חַד גְּדִיָּא, דְּזִבִּין אֶבָּא בְּתֵרֵי זִזִּי, חַד גְּדִיָּא חַד גְּדִיָּא".

ה – "חַד גְּדִיָּא" זהו יוסף. ולמה קוראים לי גדי? כי 'גדי' בגימטריא 17, ויוסף היה בן 17 שנה כשירד למצרים.

⁹ ברוך שאמר: לפני שהגיע טרמפ ואסר על המצרים להיכנס ©

¹⁰ ברוך שאמר: שאם ברח א' מהפתח של צורת החמור – מיד כל

החמורים במצרים מתחילים לנעור – "אִיָּה... אִיָּה... אִיָּה" ©

¹¹ אמר הקב"ה לפרעה: אתה תראה, שלא רק לך אני אכניס מכה,

אלא גם לכלבים שלך. ולכן נאמר "וְלֹכַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִחְרָץ כְּלָב לְשָׁנוֹ" – לומר לו: "אנחנו לא בורחים, אלא אדרבא, אני מודיע לך

את השער שבו נצא וגם את הזמן – אתה תראה שכל האויר

מהוונטיל יצא לך!" ©

כשעם ישראל יוצאים ממצרים, אומר הקב"ה למשה רבינו: **(יד, ב) דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֵּשְׁבוּ וַיַּחֲנוּ לִפְנֵי פִי הַחִירָת בֵּין מִגְדַּל וּבֵין הַיָּם לִפְנֵי בַעַל צָפֹן נִכְחוּ תַּחְנוּ עַל הַיָּם.**

נשאלת השאלה – בעל צפון זה עבודה זרה, איך מכניסים, כביכול, בתורה עבודה זרה?!

כותב רש"י – לפני בעל צפון. הוא נשאר מכל אלהי מצרים, כדי להטעותו, שיאמרו קשה יראתן (שם), ועליו פירש איוב משגיא לגוים ויאבדם (איוב יב, כג.).

כותב המגלה עמוקות {אופן רנ"ב} – מן הידוע שמשה הוא משיח בן דוד, עד כי יבא שיל"ה {בראשית מט, י} בגימטריא משה כדאיתא בזוהר {ח"א כה ע"ב}. ומשה ג"כ סוד יוסף, בסוד ויקח משה את עצמות יוסף {שמות יג, יט}. נמצא שמשה הוא כלל ב' משיחים: משיח בן דוד משיח בן יוסף, לכן רצה משה שיהיו ב' משיחים בזמנו, וידוע כשיבוא משיח אז יהיה מרכב"ה שלימ"ה שהוא בגימטריא אברה"ם יצח"ק יעק"ב דו"ד, ובגלות גברה הטומאה מרכב"ה טמא"ה, שהיא בע"ל צפ"ן – חושבן דדין כחושבן דדין, שהיא חקוקה עליה דמו כל"ב ר"ע, שעולה גם כן כחשבון בע"ל צפ"ן בסוד לא יחרץ כלב לשונו ...

יוצא א"כ, שבבעל צפון יש כלב.

כותב בעל צרור המור – {לפני שיצא משה מלפני פרעה} שלרוב חרונו על מה שאמר פרעה אליו: **"כִּי בְּיוֹם רֵאִתְּךָ פָּנַי תָּמוּת"**, הקשה [משה] בדיבורו לפי שהיה יודע שה' אלהיו עמו. ואמר **"וְלֹכַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִחָרֵץ כָּלֵב לִשְׁנוֹ"** וקרא [משה רבינו] 'כלב' לכל אחד מהמצריים.

בא הספר **זרע ברוך** בפרשת השבוע, ומביא דברי **רמ"ע מפאנו** {עשרה מאמרות};

כותב הזרע ברוך {פרשת בא} – ועוד צריכים אנו למודעי מ"ש בספר מאמרות והועתק לעיל סדר וירא ראשון, דיש למעלה ברקיע דמות כלב ושמו 'בלאדן', כלומר 'בל – אדון' – שאינו מקבל אדנותו של הקב"ה.

כותב הזרע ברוך {פרשת וירא} – לאחר שנימול אברהם עלו לא מיכאל, גבריאל רפאל ועדיין לא נשלמה המרכבה מפני שלא נגלה אליו אוריאל שהם ד' משרתי המרכבה. עד שעת העקידה דאז בא אליו אוריאל וזר לו: "עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה ולא חשכת בנך יחידך ממני". כי אוריאל המלאך מדבר בו, ולכך אמר "ממני" כי הוא בעל האש הרבוצה כארי

שנאמר {יא, ז} **"וְלֹכַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִחָרֵץ כָּלֵב לִשְׁנוֹ לְמַאִישׁ"** – שהיא צורת אדם – **"וְעַד בְּהֶמָּה"** – שהם שאר צורות, ועל זה נקראת מצרים בלשון מצור ומצוק.

בא רבינו בחיי, ומפרש את הענין הזה עפ"י תורת הקבלה;

כותב רבינו בחיי – וע"ד הקבלה מה שהביא חריצת הכלב אצל מכת בכורות ידוע כי הכלב חיה גשמית לא ישבע לעולם, וכן אמר הנביא {ישעיה נז} לא ידעו שבעה, והכוח המשחית לא ישבע לעולם לאמר הב הב¹², ובעבור כי הנבלה והטרפה לקו מצד כח המשחית, לכך צותה התורה להשליך הטרפה והנבלה לכלבים, שנאמר {שמות כב} לכלב תשליכון אותו, לפי שהכלבים מאותו צד הם, וזה שאמר **"וְלֹכַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִחָרֵץ כָּלֵב לִשְׁנוֹ"**, למדך כי הכלב חרוץ הלשון, כענין שכתוב בנחש {קהלת י} ואין יתרון לבעל הלשון. והנה אצילות הכוח המשחית יבוא אליו מכוח מידת הדין המכה כל בכורי מצרים, ומדת הדין עצומה היא בחצי הלילה, ולפיכך חלה בהם ומתו כל בכוריהם, וגלה לך הכתוב כי בחצי משמרה שניה צעקו הכלבים במצרים לפי שבא מלאך המוות ביניהם, ובפירוש אמרו רז"ל {ב"ק ס.}: כלבים צועקים מלאך המוות בא לעיר. כלבים שוחקים אליהו בא לעיר, ואמרו עוד בברכות {ג.} לחלוק משמרות הלילה שהם ג' משמרות: ראשונה – חמור נוער, רמז למידת החסד ולא נזכר חמור בתורה עד שבא אברהם. משמרה שניה – כלבים צועקים¹³. משמרה שלישית – אשה מספרת עם בעלה ותינוק יונק משדי אמו, שמו בזה רמז לפרנסה שהקב"ה מזמין פרנסה לכל בריה באותה שעה, וכן רמז שלמה {משלי לא} ותקם בעוד לילה ותתן טרף לביתה וחק לנערותיה, התינוק הוא כלל העולם, משדי אמו היא האשה המספרת עם בעלה, ואם כן יגיד לך הכתוב כח הנס הגדול, כי אותה שעה שהיה הכלב חרוץ לשונו אל המצריים לא היה חרוץ לכל בני ישראל. והוסיף באור "למען תדעון אשר יפלה ה' בין מצרים ובין ישראל", כלומר בין מצרים שהוא מצד הכלב, ובין ישראל שהם מצד הש"י המפליא לעשות.

אם ככה, נסכם את הדברים – בני ישראל יוצאים דרך שער 'כלב', וחוז' מזה, הכלבים גם לא צועקים – ולמה? אומר **רבינו בחיי**, משום שמדת הרחמים שולטת על ישראל, והמצרים שולטת בהם מדת הדין – היא מדת כלב.

בואו נתקדם לנק' נוספת:

¹² עיי' מסכת עבודה זרה יז.

¹³ **ברוך שאמר:** ואיפה מופיע הכלב הראשון בתורה?! – בפרשה שלנו, שנאמר **"וְלֹכַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִחָרֵץ כָּלֵב לִשְׁנוֹ"**; ועוד כלב, מדתו דין. זאת אומרת שמדת הדין שולטת בשליש השני של הלילה.

שהכלב הוא תחת האדם¹⁵, ואינו בכלל העולם שהוא תחת השי"ת, לכך אוהב אדונו ביותר מהכל, שנמשך אחר אדון שלו. ולכך, מי שמגדל אותו בתוך ביתו, פורק יראת שמים.

נלך לעוד מדרש ובזה נסיים:

כותב הילקוט שמעוני {פרשת בא, ס' קפ"ז} - רבי ישעיה, תלמידו של ר' חנינא בן דוסא, היה מתענה שמונים וחמש תעניות גימטריא 'פה', כדי שיגלה לו הקב"ה סוד - אמר: מפני מה זכו כלבים שכתוב בהם והכלבים עזי נפש, יזכו לומר שירה זו 'בואו נשתחוה ונכרעה נברכה לפני ה' עושנו. נענה אותו מלאך מן השמים ואמר: ישעיה, עד מתי אתה מתענה על אותו דבר, גזירה היא מלפני הקב"ה, מיום שגילה סודו לחבוקוק הנביא, לא גלה דבר זה לשום בריה שבעולם, אלא בשביל שאתה תלמידו של חכם גדול, לכך זקקו לי מן השמים ושלחוני אליך ואמר, כלבים כתיב בהן: "ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו" ולא עוד אלא שזכו לעבד עורות מצואתן, לכתוב בהן ספר תורה תפלין ומזוזות על כן זכו לומר שירה. ולענין שאלה ששאלת חזור לאחור, ואל תוסף בדבר הזה עוד כמו שכתוב "שומר פיו ולשונו שומר מצרות נפשו".

ישנו ספר על פרקי שירה בשם **שם משמעון** - שם הוא שואל, מה הציק לו כ"כ ענין הכלב - למה דוקא עליו ולא על הנחש?! הרי הנחש החטיא אותנו והביא מיתה לעולם!

מביא הספר **שם משמעון** חידוש עצום מדברי המבי"ט:

כותב **הפרקי דרבי אליעזר** {פרק יא} - לאחר שברא הקב"ה את אדם הראשון נפח בו ברוח נשמת פיו וזרק בו נשמה, שנאמר {בראשית ב, ז} וַיִּפֹּחַ בָּאָפִי נְשָׁמַת חַיִּים וַעֲמַד אָדָם עַל רִגְלָיו וְהָיָה מִסְתַּכֵּל מֵעַלָּה וּמִטָּה וְהָיָה קוֹמָתוֹ מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ, שנאמר {תהלים קלט, ה} אַחֲרֵי וְקָדַם צִרְתָּנִי ... וְרָאָה כָּל הַבְּרִיּוֹת שֶׁבְּרָא הַקֶּב"ה. התחיל מפאר לשם בוראו ואומר: מה רבו מעשיך ה'. עמד על רגליו והיה מתואר בדמות אלהים. רצו אותו הבריות ונתיירו כסבורין שהוא בוראן, ובאו כולם להשתחוות לו. אמר להם: באתם להשתחוות לי?! באו אני ואתם נלך נלביש גאות ועוז ונמליך עלינו מי שבראנו, לפי שהעם ממליכין את המלך, ואין המלך ממליך את עצמו אם אין העם ממליכין אותו, הלך אדם לעצמו והמליך אותו ראשון וכל הבריות אחריו, ואמר: ה' מלך גאות לבש וגו'.

אומר המבי"ט - כולם השתחוו, מלבד הכלב!

על גבי המזבח בזמן שהיה עת רצון אוריאל דייקא, וכנגדו בחוץ בלאדן פני כלב - שמשמעו, כל אדון לא אדוני¹⁴.

מכאן הייתי רוצה לגשת למהלך נוסף:

נשאלת השאלה - כלב זה דבר טוב או לא ?

אומרת הגמרא {מסכת שבת סג, א-ב} - אמר רבי אבא אמר רבי שמעון בן לקיש: כל המגדל כלב רע בתוך ביתו מונע חסד מתוך ביתו, שנאמר {איוב ו-יד} למס מרעהו חסד שכן בלשון יונית קורין לכלב למס. רב נחמן בר יצחק אמר: אף פורק ממנו יראת שמים, שנאמר {איוב ו-יד} ויראת שדי יעזוב.

נשאלת השאלה - איך יכול להיות שאומרים לנו חז"ל, שכל המגדל כלב אין לו יראת שמים!?

יש לי שיעור במקום מסוים - רובם אנשים 'קצת' [=אולי] דתיים ☺; אחד מהחבר'ה הקבועים, הבטיח לי שיביא לי איזה דבר לשיעור הבא; לשיעור הבא הוא לא הגיע, ולשיעור אח"כ הוא הגיע ואמר לי: "הרב אני מתנצל שלא הגעתי - היה לי תור אצל הוטריןר!"

שאלתי אותו: "למה אתה לא ב'מאוחדת' - שם יש תמיד רופאים זמינים" ☺

אמר לי: "הרב אל תשאל... הכלב שלי עם בעיות שיניים, היה צריך לעקור לו שן..."

"לפחות היית מכון שקיימת צער בעלי חיים", אמרתי לו.

בא **המהר"ל**, מביא את הגמרא שהבאנו ואומר יסוד נפלא:

כותב **המהר"ל** {נתיבות עולם, נתיב החסד פ"ה} - כי כל הנבראים יש בהם הטוב והחסד, חוץ מן הכלב שאין בו טוב, שכך הוא עצם הכלב אצל הכל, ובפרט כלב רע. ולכך מי שיש לו בריאה כמו זאת ומחבר אותו לביתו, מסלק חסד מביתו, כאשר נמצא בריאה זאת אצלו. ומה שאמר 'פורק ממנו יראת שמים', דבר זה, כי הכלב שאין בו דבר טוב כלל, אינו נחשב בכלל העולם. והשי"ת הוא עלה אל כלל העולם ומפני שהשי"ת עלה אל העולם, לכך יש יראת שמים על העולם כאשר הוא יתברך עלה אל העולם. והכלב שהוא מרוחק מן העולם, לכך אשר הוא מחבר אותו בביתו, הוא פורק מעליו יראת שמים. כאשר הכלב הוא מרוחק מן העולם, אשר הוא יתברך עלה אל העולם, ומצד הזה יש יראת שמים, והבן הדברים האלו. ונראה, מפני כך הכלב אוהב אדון שלו,

¹⁵ **ברוך שאמר**: שתולה את מזונותיו בבעליו ולא בהשי"ת! - ולכן הוא יוצא כנגד הבורא ואומר לו: "אני לא צריך אותך - יש לי את האדון שלי!"

¹⁴ **ברוך שאמר**: ולכן אומרת התורה {דברים כג, יט} **לא תביא אֶתְנָן זֶזְנָה וּמַחִיר כָּלֵב בֵּית ה' אֶלֶיָּהֶּךָ וגו'** - זהו אותו הכלב שנקרא בשם 'בלאדן'.

משיחותיו של הרה"ג הרב ברוך רוזנבלום שליט"א

ומתאבלים עליו, ולא היו יודעים מה לעשות להבל שלא היו נהוגים בקבורה. בא עורב אחד שמת לו אחד מחבריו, לקח אותו וחפר בארץ וטמנו לעיניהם. אמר אדם כעורב אני עושה מיד לקח נבלתו של הבל וחפר בארץ וטמנה.

נשאלת השאלה – בשביל מה נתן לו הקב"ה כלב?!

כי קין מייצג את מצרים – ומצרים נמשלו ל'כלב'; קין רצח את הבל [שמייצג את עם ישראל], וא"כ רצה פרעה ה'כלב' לעשות לישראל בדיוק את מה שעשה קין להבל!

אומר הקב"ה: "מגיע ליל פסח, שאפילו הכלב לאחר 2480 שנה הגיע להכרה שאני שליט על העולם, והחל לשיר לי. לעומתו, פרעה שהוא גם כלב, עד יומו האחרון לא הכיר בי!" – ולכן נגיד כולנו בליל הסדר: "וְאֵתָא כְּלָבָא – זהו פרעה וְנִשְׁכָּה לְשׁוֹנָרָא";

מסיימים עם הכלב שנקרא פרעה – ישר מגיע הכלב הבא – ומיהו???

(שמות יז, ח) וַיָּבֹא עִמְלֶק וַיִּלָּחֶם עִם יִשְׂרָאֵל בְּרִפְדִּים.

אומר רש"י – משל לאדם שהרכיב בנו על כתפו ויצא לדרך, היה אותו הבן רואה חפץ ואומר, אבא טול חפץ זה ותן לי, והוא נותן לו, וכן שניה וכן שלישית, פגעו באדם אחד, אמר לו אותו הבן ראית את אבא. אמר לו אביו אינך יודע היכן אני, השליכו מעליו ובא הכלב ונשכו.

ומי זה כאן הכלב? עמלק, שהיה כופר בקב"ה! – שקוראים לו חז"ל: 'עם לק' – שמלקק כמו הכלב!

אומרת הגמרא {מסכת עבודה זרה יז, א} – נאמר בכתוב {משלי ל-טו} לעלוקה שתי בנות [שאומרות] הב הב. מאי מה פירוש הב הב? אמר ר' עוקבא: הכוונה היא ל[קול] שתי בנות שצועקות מגיהנם על רוב היסורים שהן מתייסרות שם. ושהיו אומרות בעודן בעוה"ז: "הבא לי הבא לי..."

מי אלו שתי הבנות? "הב הב" – שני ה'כלבים' – ומי הם?? פרעה ועמלק, שעד יום מותם לא הכירו בקב"ה!

"הן גאלתי אתכם אחרית כראשית" – גם בגאולה העתידה, כל ה'כלבים' המהלכים על שתיים ג"כ ילכו מהעולם ונזכה לגאולה השלמה במהרה בימינו אמן ואמן!!!

פתאום שמע רבי ישעיה, שהכלבים התחילו לומר שירה [שמבריות העולם הם לא אמרו שירה] – ומה הם אומרים? "בואו נשתחוה ונכרעה נברכה לפני ה' עושהנו";

אמר רבי ישעיה: "אני לא מבין, הרי הכלבים הם עזי נפש שאין כדוגמתם! – 2480 שנה הם סוגרים את הפה, ופתאום הם נזכרים שיש בורא לעולם – מה קרה פתאום?!"

אמר לו המלאך: "מזמן חבקוק הנביא, לא גילה הקב"ה את הסוד הזה – ולך אני מגלה – הכלבים הכירו בקב"ה, מיום שיצאו ממצרים! – שציוה עליהם הקב"ה שלא לנבוח באותו הלילה!

אם הם לא מכירים בקב"ה, מה הם היו צריכים לומר? – "אל תיתן לנו הוראות – אתה לא בעל הבית שלנו!" – אבל הכלבים בכל זאת התכופפו לפני הקב"ה – וסגרו את הפה!

אם ככה, נוכל להבין:

פרעה הוא כלב – ולמה? – כי אמר {שמות ה, ב} מי ה' אֲשֶׁר אֶשְׁמַע בְּקוֹלִי לְשַׁלַּח אֶת יִשְׂרָאֵל לֹא יֵדְעֵתִי אֶת ה' וגם אֶת יִשְׂרָאֵל לֹא אֶשְׁלַח – "לא מכיר אותו ולא צריך מים – יש לי את הנילוס!" – בדיוק כמו שאמר הכלב: "אני לא צריך את ה' – יש לי כבר בונזו!"

ומאיפה יצא פרעה?? [נחזור לתחילת השיעור] – מקין! – שקין רצח את הבל [שמייצג את עם ישראל, שמכיר בקב"ה] – ומה קרה לאחר הרצח?!

אומרת התורה: {בראשית ד, טו} וַיִּשָּׁם ה' לְקִין אוֹת.

נשאלת השאלה – ואיזה אות נתן לו הקב"ה???

אומר הפרקי דרבי אליעזר {פרק כא} – מה עשה הקב"ה נטל אות אחת מעשרים ושתיים אותיות שבתורה וכתב על זרועו של קין שלא יהרג, שנאמר וישם ה' לקין אות. הכלב שהיה משמר צאנו של הבל, הוא היה שומרו מכל חית השדה ומעוף השמים, והיו אדם ועזרו יושבים ובוכים

משיחותיו של הרה"ג הרב ברוך רוזנבלום שליט"א

פרשת בא – עסקת המאה – שנת תש"פ.

והתשובה שעונים המפרשים היא, משום שג' המכות האחרונות לא ארכו שבעה ימים; כל שבע המכות היו שבעה ימים ולאחריהן היתה הפוגה של שלשה שבועות. אבל ג' המכות האחרונות לא כן, אלא ששה ימים היתה כל מכה ולאחריה שלשה שבועות הפוגה;

פרשת השבוע שנקרא בע"ה בשבת זו, פרשת בא. עוסקת הפרשה ביציאת בני ישראל ממצרים, לאחר ג' המכות האחרונות – ארבה, חושך ובכורות.

שואלים המפרשים, למה ג' המכות האלה מופיעות בנפרד ולא עם שאר המכות בפרשת וארא?

אומר תוספות [שבת קכ"ב] – מעמיד אדם בהמתו ע"ג עשבים בשבת. כדדריש' במכילתין למען ינוח שורך וחמורך וגו' יכול לא יניחנו תולש לא יניחנו עוקר ת"ל למען ינוח ואין זה נוח אלא צער.

פירוש הדבר, בהמה חייבת לאכול אוכל גם בשבת, ולכן לא מונעים ממנה לתלוש עשב בשבת, אחרת נגרם לה צער. א"כ ודאי שהארבה אכל גם בשבת, אלא פשוט הוא לא עשה את שאר הדברים כמו לאכול בגדים, לירוק ולהמית אותם וכד'.

בא הספר **אוצרות פלאות התורה** ומסביר למה מכת הארבה נחה בשבת;

אומרים חז"ל {ילקוט שמעוני, וארא רמז קפ"ב} – **ארבה מפני מה ששמו את ישראל זורעי חטים ושעורים ופול ועדשים וכל מיני קטניות, לפיכך הביא עליהם ארבה ואכל כל מה שזרעו ישראל.**

ידוע, שבשבת קודש פרעה נתן לבני ישראל לנוח;

אומרים חז"ל {שמות רבה, פרשה א, אות כח} – **וַיֵּרָא בְּסִבְלָתָם, רָאָה מִשֶּׁה שָׁאִין לָהֶם מִנּוּחָה, הֵלֵךְ וְאָמַר לְפָרְעָה מִי שֵׁשׁ לוֹ עֶבֶד אִם אֵינוֹ נָח יוֹם אֶחָד בְּשָׁבוֹעַ הוּא מֵת, וְאֵלּוּ עֲבָדֶיךָ אִם אֵין אֹתָהּ מִנִּיחַ לָהֶם יוֹם אֶחָד בְּשָׁבוֹעַ הֵם מֵתִים. אָמַר לוֹ פָּרְעָה: לֵךְ וַעֲשֵׂה לָהֶם יוֹם א' שֶׁל מִנּוּחָה כְּמוֹ שֶׁתֹּאמַר, הֵלֵךְ מֹשֶׁה וְתִקֵּן לָהֶם אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְנוֹחַ.**

כדברים האלה, **אומר ר' חיים פלטיאל – פתום**. מדרש למה נקרא שמה פיתום? לפי שמפתם פיתומים, פי' לשון שברים שכל מה שהיו ישראל בונים מיד נופלת שברים. א"ל פרעה: מאי האי? שאין הבניין יכול לעמוד. א"ל משה רבינו ע"ה: אין לך אומה שאין לו יום מנוחה בשבוע וישראל עובדים כל ימי השבוע, א"ל: פרעה אני נותן לך יום אחד בשבוע למנוחה, לך והטל גורלות ונפל הגורל על יום השבת, וזהו שאמר משה "ישמח משה במתנת חלקו", וזהו שבת שנתן לו פרעה לנוח בו ישראל כדכתיב, וזכרת את יום צאתך מארץ מצרים, וכתיב בתריה על כן צוך י"י אלהיך לעשות את יום השבת ויקדשהו, כלומר מיום שהיית במצרים נתן לך את השבת.

אומר הספר **אוצר פלאות התורה**, היות ופרעה לא נתן להם לעבוד בשבת, כך גם הארבה לא עבד בשבת!

נק' נוספת שקשורה לארבה, אומרת התורה: {י, ב} **וְלִמְעַן תִּסְפָּר בְּאַזְנֵי בִנְךָ וּבִן בִּנְךָ אֶת אֲשֶׁר הִתְעַלְלָתִי בְּמִצְרַיִם וְאֶת אֲתֹתֵי אֲשֶׁר שְׁמַתִּי בָם וַיִּדְעָתֶם כִּי אֲנִי ה'** – ורבותינו עומדים על כך, מה התייחדה המכה הזו משאר המכות;

התשובה המפורסמת שמופיעה בדברי רבותינו – המכה הראשונה שבה היה מוכן פרעה לשחרר את העם, היתה מכת הארבה – אבל היתה לו שאלה: {י, ח} **מִי וְיָמִי הַהֲלָכִים?**

נאמר במכת הארבה: {י, יד} **וַיַּעַל הָאָרֶבָה עַל כָּל אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיָּנַח בָּכָל גְּבֹל מִצְרַיִם כְּבָד מְאֹד לִפְנֵי ה' לֹא הָיָה כֵּן אָרֶבָה קִמְהוֹ וְאֶסְרִיו לֹא יִהְיֶה כֵּן;**

כותב בעל הטורים – וינח. ב' במסורה וינח בכל גבול מצרים וינח ביום השביעי מלמד שנח הארבה בשבת.

מכת חושך ארכה ששה ימים, שנאמר {י, כב} **וַיְהִי חֹשֶׁךְ אֲפֹלָה בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁלֹשֶׁת יָמִים, וּפִירְשׁוּ: וַיְהִי חֹשֶׁךְ אֲפֹלָה וכו' שלשת ימים וגו' .** חשך של אופל שלא ראו איש את אחיו אותן שלשת ימים. ועוד שלשת ימים אחרים חשך מכפל על זה, שלא קמו איש מתחתיו. יושב אין יכול לעמוד, ועומד אין יכול לישב.

מכת בכורות שהיתה חצי לילה. לכן ג' המכות האלה היו שונות משאר המכות ולכן הם הופרדו משאר המכות.

נשאלת השאלה – ולמה הוריד הקב"ה את המכסה של המכות?

פשוט מאד. כי במכות האלה כבר פרעה התחיל 'להתרכך', ולכן הפחיתו לו ממסת המכות.

לאחר ההקדמה הקצרה, הייתי רוצה להמשיך את השיחה משבוע שעבר:

נשאלת השאלה – מה פירוש הדבר שהארבה 'נח' ביום השביעי – וכי הוא לא אכל, והרי הוא לא מחויב בתענית שובבי"ם? ©

יש אומרים, הוא ודאי אכל. רק שאת שאר הפעולות שהוא היה מורגל לעשות – הוא לא עשה, כמו אכילת בגדים.

כותב המדרש הגדול {בא י, יז} – **ויסר מעלי רק את המות הזה. למה נאמר בארבה רק את המות? מפני שאפשר לנו לומר שהארבה אינה ממיתה פרסמה הכתוב, שהיא ממיתה כשאר כל המכות. ד"א רק את המות הזה, שרוקו ממית. דאמר ר' נחמיה ארבעה עשר דברים נאמרו בארבה, פיו סתום שאלמלא פיו סתום אין כל בריה יכולה לעמוד לפניו. רוקו ממית ומיבש, שנאמר ויסר מעלי רק את המות הזה. שיניו שיני ברזל, קרניו דומות לקרני השור. כפיו דומות לכף האריה, עיניו דומות לסלעם, כנפיו דומות לכנפי הנשר, צוארו דומה לצואר הסוס, לבו דומה ללב האדם, נביו דומה לגב הנחש, ירכותיו דומות לירכתי הגמל, שוקיו דומין למסר, לבושו דומה לסרק. כתוב ח"י"ת על לבו מפני שהוא חילו של מקום, שנאמר {ויאל ב, כה} חִילִי הַגָּדוֹל אֲשֶׁר שִׁלַּחְתִּי בָכֶם.**

{שם ט} וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בְּעֵרְיִנוּ וּבְזִקְנֵינוּ נִלְךָ בְּבִנֵינוּ וּבְכַנּוּתֵנוּ
בְּצֹאנֵנוּ וּבְבִקְרָנוּ נִלְךָ כִּי חָג ה' לָנוּ – "כולם יוצאים, אף אחד
לא נישאר כאן!" ופרעה חושב אחרת – {יא} לֹא כֵן לָנוּ נָא
הַגְּבֵרִים וְעַבְדּוֹ אֶת ה' כִּי אֶתָּה אַתָּם מִבְּקָשִׁים וַיִּגְרַשׁ אֶתָּם
מֵאֶת פְּנֵי פְרַעֲהוּ;

יוצא א"כ, שפרעה היה מוכן לשחרר את הגברים – רק את
הנשים והילדים, הוא דרש להשאיר; אם ככה, זה מה שיש
לספר "בְּאֶזְנִי בִנְךָ וּבִן בִּנְךָ" – "דעו לכם שהיינו יכולים לצאת
ממצרים כבר במכה הזאת – ולמה בכל זאת לא יצאנו? כי
דרשנו שגם הנשים וגם הילדים יצאו!"

דבר נוסף, המובא בשם הרב אברמסקי זצ"ל – מדוע רק
במכת הארבה נקט בלשון "וּלְמַעַן תִּסְפֹּר בְּאֶזְנִי בִנְךָ וּבִן
בִּנְךָ"? משום שבמכה זו נאמר "וְאַחֲרָיו לֹא יִהְיֶה כֵן" – אם כן,
כיצד ידעו הדורות הבאים טיבה של מכה זו? רק ע"י שתספר
"בְּאֶזְנִי בִנְךָ וּבִן בִּנְךָ"!

בא הכלי יקר, ומביא חידוש גדול בשם רבינו חננאל;

אם נרצה היום להציג את מכות מצרים בפני הילדים, לא
תהיה לנו אפשרות כי לא נשאר במצרים שום זכר למכות
הללו; אמנם נוכל לספר להם את מה ששמענו מאבותינו.
אבל להמחיש את המכה לא נוכל – מלבד מכה אחת;

כותב הכלי יקר – ומה שנאמר במכה זו, ולמען תספר באזני
בנך ובן בנך יותר מבכל המכות, הנה מקום ראיתי ליישב זה
על דרך שכתב הרמב"ן בפרשה זו בשם רבינו חננאל על
פסוק ואחריו לא יִהְיֶה כֵן (י"ד) וזה לשונו: מן עתרת משה עד
עכשיו אין ארבה מפסיד בכל גבול מצרים ואם יפול בארץ
ישראל ויכנס בגבול מצרים אינו אוכל מן יבול מצרים כלום וזה
ידוע לכל, ועל זה נאמר (תהלים קה.ב) שיחו בכל נפלאותיו
עכ"ל. והבט ימין וראה כי פסוק שיחו בכל נפלאותיו הוא ממש
דומה לפסוק ולמען תספר באזני בנך ובן בנך. וביאור הענין
הוא שבכל המכות שהיו במצרים לא נשאר מהם שום רושם
במצרים אחר הסרתה שיגרום לדורות שישאלו הבנים על מה
זה ועל מה זה, כי נשכח זכרם אצל ההמון כי ארכו להם
הימים והכל נשכח, אבל במכת הארבה נשאר רושם לדורות
גם אחר הסרת המכה, כי ברוב הימים ימצאו הדורות דבר
חידוש ויראו כי יבא ארבה ולא יאכל כלום מכל יבול מצרים,
אז ודאי ישאלו הבנים על נס זה מדוע אינה אוכלת מיבול
מצרים כי אם מיבול ארץ ישראל, ועל כרחך תצטרך להשיב
לו סיפור כל הקורות בארץ מצרים, וכי אמר משה בהסרת
המכה שלא תשאר ארבה בכל גבול מצרים ועי"ז יספרו בניסי
מצרים ויכירו כח מלכותו יתברך, וזה שמסיים רבינו חננאל
בדבריו פסוק שיחו בכל נפלאותיו: כי בלי ספק שלכך השאיר
הקב"ה רושם זה לדורות כדי שעל ידו יזכירו יציאת מצרים
וישיחו בכל נפלאותיו, וזהו שאמר ולמען תספר באזני בנך וגו'
וידעתם כי אני ה'.

לאחר ההקדמה הזו, הייתי רוצה לעמוד על הפס' {תהלים
קה, ב} שִׁירֵנוּ לוֹ זָמְרוּ לוֹ שִׁיחוּ בְּכָל נִפְלְאוֹתָיו;

בני עדות ספרד, פותחים את תפלת שחרית (לאחר סדר
הקרבנות) באותו המזמור: {שם א} הוֹדוּ לַה' קְרָאוּ בְּשִׁמּוֹ
הוֹדִיעוּ בְּעַמִּים עֲלִילוֹתָיו: {ב} שִׁירֵנוּ לוֹ זָמְרוּ לוֹ שִׁיחוּ בְּכָל
נִפְלְאוֹתָיו: {ג} הִתְהַלְלוּ בְּשֵׁם קִדְשׁוֹ יִשְׁמַח לֵב מִבְּקָשֵׁי ה':
{ד} דְּרָשׁוּ ה' וְעֲזוּ בְּקִשׁוֹ פְּנֵי תַמִּיד: {ה} זָכְרוּ נִפְלְאוֹתָיו אֲשֶׁר
עָשָׂה מִפְּתֵי וּמִשְׁפָּטֵי פִּיּוֹ וכו' ¹⁶.

מובא בספר חיי אברהם – בפסוקי 'הודו' יש עשר לשונות
של הודאה: הודו, קראו, הודיעו, שירו, זמרו, שיחו, התהללו,
דרשו, בקשו, זכרו. כנגד עשר מכות שהביא הקב"ה על
מצרים, וכנגד עשרה נסים שנעשו לאבותינו על הים.

כותב הרוקח {פירושי סידור התפלה ח"א} – י' דברים מנינו
הודו עד זכרו, כנגד י' מכות במצרים, לכך סמך אחריו
המכות. וכן הוא תהלתך וסמך לו: בשבעים נפש ירדו אבותיך
מצרימה ... והכא מצינו י' דברים לשון ציון, כמו הודו, קראו,
והודיעו, ושירו, וזמרו, ושיחו, וכו' – נגד י' דברות וי' מאמרות,
וי' הללוהו ברקיע עוזו הללוהו בגבורותיו וכו'.

נשאלת השאלה – מאיפה לקוח המזמור "הודו לה' קראו
בְּשִׁמּוֹ" וכו'?

כולם יודעים לומר, שזה לקוח מתהלים פ' ק"ה, ולכאורה הם
כמעט צודקים – ולמה 'כמעט'? כי ישנם כמה שינויים; בסדר
התפלה אנו אומרים: "זָכְרוּ נִפְלְאוֹתָיו אֲשֶׁר עָשָׂה מִפְּתֵי
וּמִשְׁפָּטֵי פִּיּוֹ", ובפס' בתהילים נאמר "זָכְרוּ נִפְלְאוֹתָיו
אֲשֶׁר עָשָׂה מִפְּתֵי וּמִשְׁפָּטֵי פִּיּוֹ"; בתפלה אנו אומרים: "זָרַע
יִשְׂרָאֵל עַבְדּוֹ בְּנֵי יַעֲקֹב בְּחִירָיו", ובתהילים אנו אומרים:
{שם ו} זָרַע אֲבֹרָהֶם עַבְדּוֹ בְּנֵי יַעֲקֹב בְּחִירָיו ועוד כמה
שינויים.

א"כ המזמור שאנו אומרים בכל בוקר איננו לקוח מתהילים,
למרות שאומר לנו הרוקח שעשרה לשונות של 'הודו' הם
כנגד עשר מכות מצרים – ולכאורה אין דבר יותר מתאים
מלומר את הפרק הזה – ולמה? כי המשך הפרק מדבר
במכות מצרים, כתיב {שם כו} שִׁלַּח מֹשֶׁה עַבְדּוֹ אֶהֱרֹן אֲשֶׁר
בָּחַר בּוֹ: {כז} שְׁמוֹ בָּם דְּבָרֵי אֱתוֹתָיו וּמִפְּתֵי בְּאֶרֶץ חָם:
{כח} שִׁלַּח חֹשֶׁךְ וַיַּחֲשֹׁךְ וְלֹא מָרוּ אֶת דְּבָרָיו: {כט} הִפָּךְ אֶת
מִימֵיהֶם לְדָם וַיָּמָת אֶת דָּגֵתָם: {ל} שֶׁרָץ אֲרָצָם צִפְרֹדְעִים
בְּחֹדְרֵי מַלְכֵיהֶם: {לא} אָמַר וַיֵּבֶא עֶרֶב כְּנִים בְּכָל גְּבוּלָם: {לב}
נָתַן גִּשְׁמֵיהֶם בְּרֹד אֵשׁ לְהַבּוֹת בְּאֲרָצָם: {לג} וַיַּךְ גִּפְנֵם

¹⁶ ברוך שאמר: בני עדות אשכנז, אומרים תחילה 'ברוך שאמר'
ולאחר מכן 'הודו'. אצל בני עדות תימן הבלאדים לא אומרים 'הודו',
אלא מתחילים ישר 'ברוך שאמר'.

וְתֹאנְתֶם וַיִּשְׁבֶּר עַץ גְּבוּלָם: {לד} **אָמַר וַיָּבֹא אֶרְבֵּה וַיִּלֶּק וַאֲיוֹן**
מִסְפָּר וכו'.

אם נשים לב, המכות לא מופיעות כסדרן, והמגיד מדובנא כבר הבחין בדבר; נאמר תחילה "הִפָּךְ אֶת מִימֵיהֶם לְדָם וַיָּמַת אֶת דָּגָתָם" – מכת דם, לאחריה: "שָׂרָץ אֶרֶצָם צִפְרָדְעִים" – מכת צפרדעים, ולאחריה היינו מצפים שתבוא מכת כינים, אבל מונה הכתוב את מכת הערוב לאחריה, כמ"ש "אָמַר וַיָּבֹא עֶרְבַּ כְּנִים בְּכָל גְּבוּלָם" – ולמה מנה הכתוב את הערוב לפני הכינים?

אומר המגיד מדובנא – משל למה הדבר דומה? לאדם שעשה חתונה ל-3000 איש. הבעיה היתה, שלא נמצא אולם מתאים שיוכל להכיל את כמות האנשים הזאת. מה עשה? חילק את החתונה לג' ימים: ביום א' יגיעו תושבי העיר, ביום ב' יגיעו החברים לעבודה וביום ג' יגיעו קרובי המשפחה. לכל מוזמן נשלחה הזמנה בצבע שונה, וצוין בתחתית ההזמנה 'יש להודיע מראש באיזה יום הנך מתכוון להגיע. אין באפשרותך להגיע פעמיים'.

ביום א', נערכה החתונה לתושבי העיר. ברוך ה' האולם היה מלא. ביום ב', הגיעו אנשי העסקים ומילאו את האולם, וביום ג', הגיעו המשפחה. פתאום הבחין אחד המלצרים, שאחד האורחים כבר היה השבוע:

"תסלח לי, אתה היית כבר השבוע. אני מזהה אותך! ביקשת שניצל עם כבד קצוץ!" – תופס אותו המלצר מהגרן, ומתכוון לזרוק אותו מהאולם ... מגיע בעל השמחה ושואל את המלצר: "מה קרה, למה אתה רוצה לזרוק אותי???"

"הוא כבר היה כאן השבוע! הוא היה ביום שכל קרובי המשפחה היו"

שאל בעל השמחה את האורח: "למה באמת באת פעמיים?"

"א' כל אני תושב העיר, וחופץ מזה, אשתי בת דודה של הכלה!"

אמר בעל השמחה "אם כבר באת, אז תישאר כאן"

אומר המגיד מדובנא – זה מה שכתוב "אָמַר וַיָּבֹא עֶרְבַּ" – הגיעה מכת ערב – "כְּנִים בְּכָל גְּבוּלָם" – גם הכנים הגיעו; אמרו להם הערב: "בשביל מה באתם, כבר הייתם פה במכה השלישית?!" היות והם היו כבר, רצו לזרוק אותם. אמר הקב"ה: "וַיָּבֹא עֶרְבַּ כְּנִים בְּכָל גְּבוּלָם" – אם הם כבר באו, שיישארו כבר.

נשאלת השאלה – אם ככה, למה באמת לא אומרים את מזמור ק"ה בתהלים שמתאים ליציאת מצרים? ועוד, מאיפה לקוח אותו המזמור של 'הודו' שאומרים בכל בוקר?

מקור המזמור שאנו אומרים בכל בוקר, הוא בספרי דברי הימים א' {טז, ח} **הוֹדוּ לַה' קְרָאוּ בִשְׁמוֹ הוֹדִיעוּ בְּעַמִּים עֲלִילָתוֹ** – וכך הוא נמשך על גבי כ"ח פסוקים.

אומר הספר נפש חיה {סימן מ"ח} – יעוין בסדר עולם רבא {פרק י"ד} שבשחר היו אומרים אצל התמיד הודו לה' קראו בשמו עד אל תגעו במשיחי, וזהו המקור שאומרים פסוקים אלו בתפילת שחרית ומכאן סעד למנהג ספרד שסומכים אמירתם אחר סדר הקרבנות ולא אחרי ברוך שאמר כיון שנאמרו על התמיד...

נשאלת השאלה – מהו המקור של הפרק הנ"ל?

כדי לענות על השאלה, נצטרך ללמוד כמה פרקים בספר שמואל; בספר שמואל א' {פרקים ד-ו}, מדבר הנביא על המלחמה שערכו ישראל כנגד הפלישתים;

כאשר שמואל התחיל להתנבאות, בפעמים הראשונות הוא היה בטוח שעלי קורא לו, עד שעלי הבין שהוא מקבל נבואה; אומר הנביא {שם ג, ז} **וְשִׁמוּאֵל טָרַם יָדָע אֶת ה' וְטָרַם יִגְלֶה אֵלָיו דְּבַר ה':** {ח} **וַיִּסָּף ה' קָרָא שִׁמוּאֵל בְּשִׁלְשִׁית וַיִּקָּם וַיֵּלֶךְ אֶל עָלִי וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי כִּי קָרָאתָ לִי וַיָּבֵן עָלִי כִּי ה' קָרָא לְנֶעֱר:** {ט} **וַיֹּאמֶר עָלִי לְשִׁמוּאֵל לֵךְ שֹׁכֵב וְהִנֵּה אִם יִקְרָא אֵלַי וְאִמְרַת דְּבַר ה' כִּי שָׁמַע עֲבָדְךָ וַיֵּלֶךְ שִׁמוּאֵל וַיִּשְׁכַּב בְּמִקְוָמוֹ:** {י} **וַיָּבֹא ה' וַיִּתְּצֵב וַיִּקְרָא כָּפֶעַם בְּפֶעַם שִׁמוּאֵל שִׁמוּאֵל וַיֹּאמֶר שִׁמוּאֵל דְּבַר כִּי שָׁמַע עֲבָדְךָ.**

בפרק ד', יוצאים הפלישתים למלחמת פתע כנגד עם ישראל, וחז"ל הקדושים אומרים שזה היה העונש על מה שעם ישראל חיפו על בניו של עלי – חופני ופינחס;

אומר התנא דבי אליהו {פרק י"א} – **ואמרו בני ישראל: למה נגפנו ה' היום לפני פלשתים. באותה שעה אמר הקב"ה, כשהיו בני עלי מכעיסין אותי בעזרת ישראל ובעזרת נשים לא אמרתם להם כלום. ועכשיו שיצאתם במלחמה אמרתם "למה נגפנו ה' היום".**

במתקפה הראשונה של הפלישתים, נהרגו 4000 איש, כמ"ש {שם ד, ב} **וַיָּכֹּה בַּמַּעֲרָכָה בְּשָׂדֶה כְּאַרְבַּעַת אֲלָפִים אִישׁ;** עם ישראל רואה שהפלישתים מרובים וזו בעיה להילחם כנגדם, והם מחליטים להוציא את ארון הברית מתוך משכן שלהם ולצאת איתו למלחמה – פעם ראשונה שדבר כזה קורה!

אומרת התורה בפרשת עקב {דברים י, א} **בָּעֵת הַהִוא אָמַר ה' אֵלֵי פֶסֶל לֵךְ שְׁנֵי לֹחַת אֲבָנִים כְּרָאשֵׁינִים וְעֵלָה אֵלַי הַהָרָה וְעָשִׂיתָ לִּי אֲרוֹן עֵץ.**

אומר רש"י – נמצא זה ארון אחר היה. וזהו שהיה יוצא עמהם למלחמה. ואותו שעשה בצלאל לא יצא למלחמה אלא בימי עלי, ונענשו עליו ונשבה.

מסופר על נהג ברינקס שהגיע יום א' לספק מזומנים לא' הבנקים הגדולים. בדרכו לבנק, זינק עליו שודד עם אקדח שלוף וביקש ממנו את השק עם המזומנים – "תרים את הידיים ותן לי את השק!"

הוא מרים ידיים ואומר לשודד: "אין בעיה, אני אתן לך את התיק! רק תעשה לי טובה, בשביל שלא יעשו לי בעיות, אני חייב ללכת איתך מכות!" ☺

"בשביל מה מכות?"

"כי הכלל אצלנו בחברה אומר, שאני חייב להילחם איתך עד זוב דם, אחרת יאשימו אותי שלא פעלתי כשורה – אז בוא תיתן לי כמה אגרופים בשביל הסימנים הכחולים, וחוף מזה, אני צריך שתיתן לי כמה יריות – האקדח שלך עובד כמו שצריך?"

"בטח עובד!"

"מצוין! תראה, אני יוריד את החליפה – תיתן לי יריה בצד ימין ובצד שמאל, ככה אני יוכל להוכיח להם שנאבקתי איתך. אחרי זה אני צריך כדור אחד גם בכובע – אני ירים אותו קצת מעל הראש שלא תפגע לי במוח!"

אחרי שהוא יורה לו גם בחליפה משני הצדדים וגם בכובע, אומר לו הנהג: "תשמע, אני צריך שתיתן לי כדור א' גם במכנס"

אומר לו השודד: "תשמע אדוני, כבר נגמרו לי הכדורים!" – ישר זינק עליו הנהג ונתן לו שני פליקים ☺

זאת אומרת, אותו נהג רצה לגמור לו את כל הארסנל כדי שיוכל להתמודד מולו – ככה אמרו הפלשתים: "אם לקב"ה היו עוד מכות, נראה לכם שהוא היה עוצר בעשר מכות! הוא היה ממשיך להכות בהם! ולכן אין לכם ממה לפחד!"

ממשיכים חז"ל ואומרים {שם} – גבורים שבהם אמרו: התחזקו והיו לאנשים [פלשתים].

הפלשתים יוצאים למלחמה, ונוחלים הצלחה גדולה מאד – גלית לקח את הארון עם הלוחות, והרג גם את חפני ופינחס; ארבעים אלף איש מתו באותה מלחמה!

ממשיך הנביא ואומר: {שם יב} **וַיֵּרֶץ אִישׁ בְּנִימִן מֵהַמַּעֲרָכָה וַיָּבֹא שָׁלָה בַּיּוֹם הַהוּא וּמַדְיּוֹ קָרְעִים וְאַדְמָה עַל רֹאשׁוֹ –** מי היה אותו ה'איש'?

אומר רש"י – איש בנימין. זה היה שאול, שחטף את הלוחות מיד גלית וברח לו.

אומר תוספות {עירובין סג:} – ואומר ר"י דשני ארונות היו אחד שבו שברי הלוחות מונחים ואותו היו מוליכין במלחמות כדתינא בספרי וארון ברית ה' נוסע לפניו יומם זה שיוצא עמהם במחנה והוא ארון עץ שעשה משה בעלותו לסיני ... ואותו לא היו רגילין להוליך במלחמה כדכתיב בשילה מי יצילנו מיד האלהים האדירים האלה כי לא היתה כזאת מתמול שלשום שלא היו רגילין להוליכו.

אותו הדבר מובא ברש"י בפרשת בהעלותך – אומרת התורה: {במדבר י', לג} **וַיִּסְעוּ מֵהָרָה ה' דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים וְאָרוֹן בְּרִית ה' נֹסֵעַ לִפְנֵיהֶם דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים לְתוֹר לָהֶם מְנוּחָה;**

אומר רש"י – וארון ברית ה' נסע לפניו דרך שלשת ימים. זה הארון היוצא עמהם למלחמה ובו שברי לוחות מנחים ומקדים לפניו דרך שלשת ימים לתקן להם מקום חניה.

א"כ משמע מהדברים הללו, שיצאו למלחמה עם ארון הברית שבו היו מונחים שברי הלוחות, ואת הארון, אומר הנביא, ליוו שני אנשים – חפני ופנחס;

אומר הנביא: {שם ד, ד} **וַיִּשְׁלַח הָעָם שְׁלָה וַיִּשְׂאוּ מִשָּׁם אֶת אָרוֹן בְּרִית ה' צְבָאוֹת יֹשֵׁב הַכְּרִבִּים וְשֵׁם בְּנֵי עָלִי עַם אָרוֹן בְּרִית הָאֱלֹהִים חֲפְנִי וּפִינְחָס: {ה} וַיְהִי כְּבֹא אָרוֹן בְּרִית ה' אֶל הַמַּחֲנֶה וַיִּרְעוּ כָּל יִשְׂרָאֵל תְּרוּעָה גְדוֹלָה וַתֵּהָא אֶרֶץ: {ו} וַיִּשְׁמְעוּ פְּלִשְׁתִּים אֶת קוֹל הַתְּרוּעָה וַיֹּאמְרוּ מָה קוֹל הַתְּרוּעָה הַגְּדוֹלָה הַזֹּאת בַּמַּחֲנֶה הָעֹבְרִים וַיִּדְעוּ כִּי אָרוֹן ה' בָּא אֶל הַמַּחֲנֶה: {ז} וַיִּרְאוּ הַפְּלִשְׁתִּים כִּי אָמְרוּ בָּא אֱלֹהִים אֶל הַמַּחֲנֶה וַיֹּאמְרוּ אוֹי לֹנוּ כִּי לֹא הָיְתָה כְּזֹאת אֶתְמוֹל שְׁלֹשָׁם – "מעולם לא קרה דבר כזה, שהוציאו את הארון עם הכרובים למלחמה!" – {ח} אוֹי לֹנוּ מִי יִצְלֵנוּ מִיַּד הָאֱלֹהִים הָאֲדִירִים הָאֵלֶּה אֵלֶּה הֵם הָאֱלֹהִים הַמְכִּים אֶת מִצְרַיִם בְּכָל מָכָה בַּמִּדְבָּר: {ט} הַתְּחַזְּקוּ וְהִיוּ לְאֲנָשִׁים פְּלִשְׁתִּים פֶּן תַּעֲבֹדוּ לַעֲבָרִים כְּאֲשֶׁר עָבְדוּ לָכֶם וְהִיִּיתֶם לְאֲנָשִׁים וְנִלְחַמְתֶּם.**

מה בדיוק קרה פה?

אומרים חז"ל {תוספתא סוטה פרק ט} – אוי לנו מי יצילנו מיד האלהים האדירים. סיפא דקרא האלה אלה הם האלהים המכים את מצרים בכל מכה במדבר התחזקו והיו לאנשים פלשתים וגו' ודורש דמי שאמר זה לא אמר זה, דכשרים אמרו מי יצילנו מיד האלהים האדירים, והרשעים אמרו אלה הם האלהים המכים את מצרים בכל מכה במדבר, אמרו: עשר מכות היה לו וכולן הביאו על המצריים ושאר המכות כלה על עמו במדבר אין לו מכה עוד מעתה.

פירוש הדבר, אמרו הפלשתים: "רבותי, אין לאלקים שלהם יותר מכות, הוא בזבז את כל הארסנל שלו על המצריים במצרים, אחרת הוא היה ממשיך להכניס להם עוד מכות!" ☺

{שם ו} ותכבד יד ה' אל האשדודים וישמם ויה אתם בטהורים את אשדוד ואת גבוליה.

אומר רש"י – בטחורים. חלחולת, כרכשא, מכת הנקב, עכברים נכנסין בנקביהם ושומטין בני מעיהם, ויוצאין.

אומרים חז"ל {ילקוט שמעוני, שמואל רמז ק"ג} – ותכבד יד ה' אל האשדודים. לפי שאמרו הרשעים: אלה הם האלהים המכים את מצרים וגו' עשרה מכות היו לו ושלמו, אמר להם הקב"ה: אין לי מכה עתה אני מביא עליכם מכה שלא נהיתה מעולם¹⁸ – אלו עכברים שהיו שומטים בני מעיהם, חזרו לעשות להם ספלים [דוגמת בית כיסא], היה העכבר אומר לספל: אנו שלוחים של מי שאמר והיה העולם ואתה ברותי, תן כבוד למי שברא, והיה הספל נבקע ועכבר עולה מן התהום ושומט את בני מעיו. וזה אחד מהדברים שהשליט הקב"ה את הרך בקשה.

א"כ באשדוד הפלשתים לא למדו לקח, ולכן החליטו לשלוח את הארון למקום אחר – לקרית גת;

אומר הנביא: {שם ח} וישלחו ויאספו את כל סרני פלשתים אליהם ויאמרו מה נעשה לארון אלהי ישראל ויאמרו גת יסב ארון אלהי ישראל ויסב את ארון אלהי ישראל: {ט} ויהי אחר הסב אותו ותהי יד ה' בעיר מהומה גדולה מאד ויהי את אנשי העיר מקטן ועד גדול וישתרו להם סחרים: {י} וישלחו את ארון האלהים עקרון ויהי כבוא ארון האלהים עקרון ויצעקו העקרנים לאמר הסב אלי את ארון אלהי ישראל להמיתני ואת עמי.

כמה חודשים הסתובב כך הארון?

אומר הנביא: {שם ו, א} ויהי ארון ה' בשדה פלשתים שבקעה חדשים.

אומרים חז"ל {בראשית רבה, פרשה נד, אות ד} – וישלחו אברהם אבינו ויבקר ויבין לאבימלך, ויאמר אבימלך אל אברהם מה הנה שבע כבשת (בראשית כא, כז כט), אמר לו הקדוש ברוך הוא אנה נתת שבע כבשות בלי רצוני, חייך שאני משקה בשמחת בןך שבקעה דורות. אנה נתת לו שבע כבשות בלי רצוני, חייך כנגדן הורגים מבןך שבקעה צדיקים, ואלו הן: חפני, ופינקס, ושמשון, ושאול, ושלשת בנים. אנה נתת לו שבע כבשות בלי רצוני, כנגדן בנים מקריבין מבןך שבקעה משפחות, ואלו הן: אהל מועד, וגלגל, נוב, וגבעון, ושלילה, ובית עולמים תרין. אנה נתת לו

¹⁸ ברוך שאמר: למרות שפרעה כן חטף את המכה הזאת, כפי שאומרים חז"ל {ילקוט שמעוני, וארא, רמז קפ"א} – וכשבאו משה ואהרן נתקבצו כולם [הארות הדובים וכל שאר החיות] וסובבים ומלכין רגליהם והתחילו ללוותם עד שבאו לפני פרעה וכל מלכי מזרח ומערב כשראו אותם נפל פחדם עליהם וזיע ורתת וחלחלה אחז לפרעה ולכל היושבים לפניו, והסירו כתריהם מעל ראשיהם והשתחוו להם. באותה שעה הוצרך פרעה לנקביו ונכנס לבית הכסא, ונזדמנו לו י"ב עכברים והיו נושכים אותו בכל צד מושבו, וצעק צעקה גדולה ומרה עד ששמעו קול צעקתו גדולי המלכות. ואחר כך חזר וישב על כסאו ונתחזק לבו. אמר למשה ואהרן: מי אתם ומאין באתם ומי שגרם אצלי? א"ל: אלהי העברים שלחני אליך שלח את עמי ויעבדוני. מיד אמר: לא ידעתי את ה' מעולם לא שלח לי אגרת שלום, ולא הביא לי דורון.

אומר הנביא: {שם ה, א} ופלשתים לקחו את ארון האלהים ויבאנו מאבן העזר אשדודה: {ב} ויקחו פלשתים את ארון האלהים ויביאו אותו בית דגון ויצגו אותו אצל דגון.

אומר רש"י – אצל דגון. דמות עשוי כדמות דג.

ומה היה 'מיוחד' ב'דגון' הזה – למה דוקא כדמות דג? אומרים המפרשים, הם רצו להראות שהוא שולט גם בים וגם ביבשה; כולם היו מודים שאין אלהים ששולט בים מלבד הקב"ה, וראיה מטיטוס הרשע;

מספרת הגמרא {מסכת גיטין נו, ב} – כשבא טיטוס הרשע להחריב את בית המקדש עמד עליו [על טיטוס] נחשול [רוח סערה] שבים לטובעו. אמר: כמדומה אני שאלהיהם של אלו [עם ישראל] אין גבורתו אלא במים. בא פרעה כנגד ישראל, טבעו במים של ים סוף. כאשר בא סיסרא כנגד ישראל, טבעו במים של נחל קישון. אף הוא עומד עלי לטובעני במים של הים התיכון. אם באמת גבור הוא, יעלה ליבשה ויעשה עמי מלחמה שם! יצתה בת קול ואמרה לו: רשע בן רשע בן בנו של עשו הרשע! בריה קלה יש לי בעולמי ויתוש שמה, אמאי קרי לה מדוע נקראת בריה קלה? דמעלנא (כניסה) אית לה משום שיש לה אמנם פה שדרכו נכנס האוכל, ומפקנא (יציאה) לית לה אך אין לה פתח יציאה להוצאת הפסולת. המשיכה הבת קול: עלה ליבשה ותעשה עמה [עם הבריה הקלה] מלחמה! עלה טיטוס ליבשה, בא יתוש ונכנס בחוטמו ונקר במוחו שבע שנים. יומא חד הוה קא חליף אבבא דבי נפחא יום א' עבר [טיטוס הרשע] ליד פתח חנותו של נפח שמע [היתוש] קל ארזפתא [את קול הקורנס של הנפח] ואישתיק [השתתק היתוש הפסיק מלנקר בגלל קול הכאת הקורנס]. אמר (טיטוס) איכא תקנתא ישנה תקנה עבדתי! כל יומא מיתו נפחא ומחו קמיה [כל יום הביאו נפח אחר, והם הכו בקורנסייהם לפני טיטוס] וכו' עד תלתין יומין עבד הכי [עד שלושים יום עשה כן], אבל מכאן ואילך – כיון שדש דש [משהרגיל היתוש ולמד בקול הקורנס הכיר בו והמשיך לנקר במוחו של טיטוס]. תניא שנינו בברייתא: אמר רבי פנחס בן ערובא: אני הייתי בין גדולי רומי, וכשמת טיטוס, פצעו (שברו ופתחו) את מוחו, ומצאו בו יתוש שגודלו כגודל צפור דרור, משקל שני סלעים.

ממשיך הנביא ואומר: {שם ג} וישפמו אשדודים ממקרת והנה דגון נפל לפניו ארצה לפני ארון ה' ויקחו את דגון וישבו אותו למקומו: {ד} וישפמו בבקר ממקרת והנה דגון נפל לפניו ארצה לפני ארון ה'¹⁷ וראש דגון ושתף פפות ידיו פרתות אל המפתן רק דגון נשאר עליו.

ישנה מחלוקת בחז"ל, מדוע הם שמו את הארון דוקא בבית דגון;

אומר המדרש שמואל {פרק י"א} – רבי יוחנן וריש לקיש, רבי יוחנן אמר: כבדוהו, אמרו: זה אלוה וזה אלוקים, יבא אלוקים וישרה אצל אלוה, רבי שמעון בן לקיש אמר, וכך יהיה בשכרן (דהיינו, א"כ למה נעשו), אלא אמרו זה נוצח וזה נצוח, יבא נצוח ויעבוד לנוצח ולכן הוא התרסק!.

¹⁷ ברוך שאמר: כנראה מרוב התרגשות ©

שתי פרות שלא עלה עליהם עול מעולם, ולרתום אותן לעגלה¹⁹ ולראות האם הם ילכו;

אומר הנביא: {שם ז} ועתה קחו וַעֲשׂוּ עֲגֹלָה חֲדָשָׁה אֶחָת וּשְׁתֵּי פָרוֹת עֲלֹת אֲשֶׁר לֹא עָלָה עֲלֵיהֶם עַל וַאֲסַרְתֶּם אֶת הַפָּרוֹת בַּעֲגֹלָה וְהַשִּׁיבְתֶּם בְּנֵיהֶם מֵאֲסָרֵיהֶם הַבֵּיתָה: {ח} וְלִקְחֶתֶם אֶת אֶרֶן ה' וְנִתְּתֶם אֹתוֹ אֶל הָעֲגֹלָה וְאֶת כָּל הַזֶּהָב אֲשֶׁר הִשְׁבַּתֶּם לוֹ אֲשֶׁם תְּשִׁימוּ בְּאָרְגָז מִצָּדוֹ וְשִׁלַּחְתֶּם אֹתוֹ וְהָלַךְ: {ט} וְרֵאִיתֶם אִם דֶּרֶךְ גָּבֹלוֹ יַעֲלֶה בֵּית שְׁמֶשׁ הוּא עֲשֵׂה לָנוּ אֶת הַרְעָה הַגְּדוֹלָה הַזֹּאת וְאִם לֹא וְיָדַעְנוּ כִּי לֹא יָדוּ נִגְעָה בָּנוּ מִקֶּרֶה הוּא הֵיכָל לָנוּ: {י} וַיַּעֲשׂוּ הָאֲנָשִׁים כֵּן וַיִּקְחוּ שְׁתֵּי פָרוֹת עֲלֹת וַיֹּאסְרוּם בַּעֲגֹלָה וְאֶת בְּנֵיהֶם כָּלָו בְּבֵית: {יא} וַיִּשְׁמְעוּ אֶת אֶרֶן ה' אֶל הָעֲגֹלָה וְאֶת הָאָרְגָז וְאֶת עֶבְרֵי הַזֶּהָב וְאֶת צִלְמֵי טַחְרֵיהֶם: {יב} וַיִּשְׁרְנָה הַפָּרוֹת בְּדֶרֶךְ עַל דֶּרֶךְ בֵּית שְׁמֶשׁ בְּמִסְלָה אֶחָת הֵלְכוּ הֵלֶךְ וְגַעַז וְלֹא סָרוּ יָמִין וּשְׂמָאוֹל וְסָרְנוּ פְּלִשְׁתִּים הֵלְכִים אֲסָרֵיהֶם עַד גָּבֹל בֵּית שְׁמֶשׁ.

נשאלת השאלה – מה פירוש "וישרנה הפרות"?

אומר המשבצות זהב – איתא בגמרא {עבודה זרה כד ע"ב} ובילקוט שמעוני כאן רמז ק"ג: מאי 'וישרנה'? א"ר יוחנן משום ר' מאיר שאמרו שירה וכן אמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב: שישרו פניהן (שסובבו פניהם אל הארון) ואמרו שירה וכו'.

וברש"י כאן וז"ל וישרנה הרי תיבה זו אנדרוגינוס מלמד שאף הוולדות היו אומרים שירה ... וכוונת רש"י מבאר המהרש"א שתחילת התיבה היא לשון זכר, כי לפרות נקבות היה צריך לומר 'ותשרנה', וכיון שהתיבה מתחילה ביו"ד במקום התי"ו 'וישרנה', הרי שהתחלת התיבה לשון זכר, ולהסתיים בלשון זכר היה צריך להיאמר 'וישירו', ולפיכך זו התיבה תחילתה לשון זכר וסופה לשון נקבה 'אנדרוגינוס'. ולכך תירץ רש"י שתחילת התיבה תרמוז לוולדות שהיו בבית שאף הם אמרו שירה, וסוף התיבה לשון נקיבה הם האמהות שהיו קשורים אל הארון.

והנה הריטב"א בחידושו לע"ז {שם} הקשה, למה לא נזכר נס זה שהפרות שרו, יחד עם העשרה דברים שנבראו בערב שבת בין השמשות, ותיירץ דכיון שכבר מוזכר פי האתון, לא צריך להזכיר את הפרות שאמרו שירה, שדכח זה כבר נברא בפי האתון. ובבן יהוידע בחידושו ע"ז כתב שני תירוצים אחרים: א. כיון שיצאה מזה רעה גדולה לישראל שנהרגו עי"ז שבעים איש השקולים כנגד חמשים אלף, ומשירת הפרות יצא קטרוג גדול על ישראל, אשר לא כבדו את הארון לפי מה שהיה ראוי להם לכבדו, לכך לא מוזכר נס זה לטובה עם שארי ניסים. ועוד כתב לבאר, דאין חידוש מיוחד בשירת הפרות, דהרי ידוע שכל הנבראים אומרים שירה, כמבואר בפרק שירה כל נברא ונברא מה היא השירה שלו, וכפי שביאר האריז"ל הכוונה, שהמלאך של כל נברא ונברא הוא שאומר את השירה, וכן היה גם כן, שהמלאך של הפרות היה בתוך פה הפרות ואמרו שירה, ואין זה בריאה מחודשת של כח הדיבור עבור הפרות, משא"כ בפה האתון שאמרה דברי תוכחה לבלעם והתווכחה עמו בעצמה, לזה היה צריך בריאה מיוחדת של כח הדיבור, ולכך הוזכר דוקא פי האתון בעשרה ניסים שנבראו בערב שבת בין השמשות.

שָׁבַע כְּבָשׁוֹת בְּלִי רְצוֹנִי, כְּנָגֵד כֵּן אֶרֶז חוֹזֵר בְּשָׂדֶה פְּלִשְׁתִּים שְׁבָעָה חֲדָשִׁים, הָדָא הוּא דְכָתִיב (תהלים עח, סא): וַיִּתֵּן לְשָׁבִי עֹז, זֶה אֶרֶן בְּרִית. וְכָתִיב (שמואל א ו, א): וַיְהִי אֶרֶן ה' בְּשָׂדֶה פְּלִשְׁתִּים שְׁבָעָה חֲדָשִׁים, (תהלים עח, סא): וְתַפְאֲרָתוֹ בְּיַד צָר, אֵלֹו בְּגִדִי כְהָנָה, כְּמָה דְאֵת אֲמַר (שמות כח, ב): וְעִשִּׂיתִי בְּגִדִי קָדֹשׁ לְאֶהֱרֹן וְגו' וְלִתְפָאֲרָתוֹ.

לאחר הדברים האלה, נוכל לחזור בחזרה למכות מצרים:

לאחר שהפלישתים הוכו במכת עכברים, הם החליטו להחזיר את הארון בחזרה לארץ ישראל;

אומר הנביא: {ו, ב} וַיִּקְרָאוּ פְּלִשְׁתִּים לַכֹּהֲנִים וְלַקְסָמִים לֵאמֹר מֶה נַעֲשֶׂה לְאֶרֶן ה' הוֹדַעְנוּ בְּמָה נִשְׁלַחְנוּ לְמָקוֹמוֹ: {ג} וַיֹּאמְרוּ אִם מְשֻׁלָּחִים אֶת אֶרֶן אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֵל תִּשְׁלַחוּ אֹתוֹ רִיקָם כִּי הִשָּׁב תִּשְׁבִּי לוֹ אֲשֶׁם אֵז תִּרְפָּאוּ וְנוֹדַע לָכֶם לָמָּה לֹא תִסָּר יָדוֹ מִכֶּם – "היות והחזקנו את הארון שבעה חודשים, אנחנו צריכים 'לפצות אותו' – ובמה?" – {ד} וַיֹּאמְרוּ מֶה הָאֲשֶׁם אֲשֶׁר נָשִׁיב לוֹ וַיֹּאמְרוּ מִסְפֵּר סָרְנוּ פְּלִשְׁתִּים חֲמִשָּׁה טַחְרֵי (מע') זָהָב וְחֲמִשָּׁה עֶבְרֵי זָהָב כִּי מִגֹּפֶה אֶחָת לָכֶם וְלִסְרִינֵיכֶם;

אומר רש"י – **סרני פלשתים**. חמשה הם, כמה שנאמר (ביהושע יג ג): העזתי והאשדודי האשקלוני הגתי והעקרוני.

אומר המשבצות זהב – איתא בחז"ל {יומא נד ע"ב} הוריות יב ע"א – תניא משנגזר ארון נגנזה עמו צנצנת המן וצלוחית שמן המשחה, ומקלו של אהרן ושקדיה ופרחיה, וארגז ששלחו פלשתים דורון לאלקי ישראל, שנאמר "ואת כלי הזהב אשר השיבותם לו אשם תשימו בארגז מצדו ושלחתם אתו והלך וכו'".

וברש"י שם וז"ל: "מדכתיב 'בארגז מצדו' אלמא כל היכא דהוי ארון הוי ארגז בהדיה וכי איגיז איגנז בהדיה" עכ"ל.

וחידוש יש בדבר שלמדים מהפסוק הזה, אשר לכאורה הוא רק סיפור הדברים מה שאמרו כהני הפלשתים, אלא שהבינו חז"ל, שאם הנביא קבע את דבריהם בספרו, נראה שכך הוא רצון ה' שיהיה הארגז ליד הארון.

ובספר בן יהוידע {יומא נ"ב} דייק דוקא הארגז היה תמיד מונח ליד הארון, ואח"כ נגנז עמו. אבל עפולי (טחורי) הזהב ועכברי הזהב לא הביאו אותם לקדש הקדשים להיות ליד הארון.

עכ"ל.

ממשיך הנביא ואומר: {שם ו} וְלָמָּה תִּכְבְּדוּ אֶת לִבְכֶּם פֶּאֶשֶׁר כָּבְדוּ מִצְרַיִם וּפְרַעֲוֶה אֶת לִבָּם הֲלוֹא פֶּאֶשֶׁר הִתְעַלְל בָּהֶם וַיִּשְׁלַחוּם וַיִּלְכְּוּ – "וכי איבדתם את שפיות דעתכם שאתם עדיין מחזיקים בארון?! וכי אתם רוצים לקבל את המכות שקיבלו המצריים במצרים?!"

נשאלת השאלה – ואיך באמת מחזירים את הארון?

כאן היה דבר מאד מענין. הם החליטו לבדוק באיזה דרך לשלוח את הארון חזרה – מה הם עשו? הם החליטו לקחת

¹⁹ **ברוך שאמר:** לאותן פרות היו גם עגלים, והרי העגלים צריכים לינוק – ויותר משהעגלים רוצים לינוק, הפרות רוצות להניק.

השמים ואת הארץ. **מזמור לתורה** {תהלים ק} כנגד מאמר שני שהוא יהי אור, ועליו מודים הבריות כי כולם צריכין לאורה, וזהו שכתוב {איוב כה, ג} ועל מי לא יקום אורו, ועל כן כל אדם חייב להודות לו. ותמצא במזמור זה ארבעה שמות כנגד ארבעה הצרכים להודות. יהי כבוד י"י לעולם, אינו מזמור אלא פסוקים מפוזרים מהתהלים. וכתוב בו {תהלים קג, יט} **יש"י בשמים הכין כסאו** והוא כנגד מאמר שלישי שהוא יהיה רקיע בתוך המים ויהי מבדיל בין מים למים, וזהו כבודו של מקום שהבדיל כסאו למעלה ולא היה הכל בערבוביא כבתחילה. **אשרי יושבי ביתך עוד יהללך סלה** {שם פד, ה} כנגד מאמר רביעי שהוא יקוו המים מתחת השמים אל מקום אחד ותראה היבשה, שאם לא כן לא היה לבריות מקום לישב בו ולהלל לשם. יהללך סלה, הסמ"ך בדגש. שככה לו, הלמ"ד בדגש. הללויה הללי נפשי את י"י {שם קמ"ו} וכתוב **נותן לחם לרעבים** כנגד מאמר חמישי שהוא ויאמר אלהים תדשא הארץ דשא עשב מזריע זרע עץ פרי וכו'. הללויה כי טוב זמרה אלהינו כי נעים נאוו תהילה {שם קמ"ז}, וכתוב **מונה מספר לכוכבים לכולם שמות יקרא** כנגד מאמר שישי שהוא יהי מאורות ברקיע השמים. לתבונתו אין ספר בלא ו"ו בתחילה. ומשפטים בל ידעום ב"ו בתחילה. הללויה הללו את י"י מן השמים הללוהו במרומים {שם קמ"ח}, וכתוב הללו את י"י מן הארץ תנינים וכל תהומות, ואומר אחר כך **החיה וכל בהמה רמש וצפור כנף** כנגד מאמר שביעי שהוא ישרצו המים שרץ נפש חיה וגו' וכתוב ויברא אלהים את התנינים הגדולים וגו'. הללו את י"י מן הארץ, בלא ו"ו בתחילה. הודו על ארץ ושמים, בחולם בין הדל"ת והו"ו האחרונה. **הללויה שירו ל"י שיר חדש תהילתו בקהל חסידים** {שם קמ"ט}, כנגד מאמר שמיני שהוא תוצא הארץ נפש חיה למינה, וזו היא חסידות גדולה שאין רצונו שיזקק מין לשאינו מינו. וחבר פיפיות ב"ו בתחילה. הללויה הללו אל בקדשו {שם קנ}, וכתוב **כל הנשמה תהלל יה** כנגד מאמר תשיעי שהוא ויאמר אלהים נעשה אדם בצלמנו, שאין בכל הנבראים מי שיודע להלל אלא האדם המדבר. ויש במזמור הזה עשרה פעמים הללו כנגד עשרה מאמרות. והללויה אינו מן המנין, שהוא תיבה אחת. ויברך דוד את י"י לעיני כל הקהל וגו', וכתוב **ואתה מושל בכל** כנגד מאמר עשירי שהוא ויאמר להם אלהים פרו ורבו ומלאו את הארץ וכבשוהו וגו', נמצא שהשליט את האדם על הכל, ואנו אומרים לו אע"פ שהשלטת את האדם על שאר בריותך וצויתו למשול בהם אתה הוא מושל בכל. ומתחילת ויברך דוד עד ומהללים לשם תפארתך הוא כתוב בדברי הימים (א' כט, י-ג). ומן ויברכו שם כבודך עד במים עזים הוא כתוב בעזרא (נחמיה ט, ה-ח). הרי כאן רמז לעשרה מאמרות.

לאחר הדברים האלה, אם דברנו על עשרה מאמרות ועל עשר המכות, נשאר לנו רק עשרת הדברות – ואיפה נמצאים עשרת הדברות?

אומר **תוספות** {ברכות יב: ד"ה 'בקשו לקבוע'} – איתא בירושלמי דאבות ג' פרשיות שתקנו בקרית שמע לפי שבהן עשרת הדברות.

איפה בדיוק?

כותב האבודרהם {יוצר. קריאת שמע וברכותיה} – גרסין בירושלמי בפ"ק דברכות, מפני מה קורין פרשיות הללו בכל יום, ר' לוי ור' סימון; ר' סימון אמר: מפני שכתוב בהן שכיבה וקימה. ר' לוי אמר: מפני שעשרת הדברות כלולות בהן. אנכי י"י אלהיך – שמע ישראל י"י אלהינו. לא יהיה לך

והנה בגמרא {שם} כמה דעות, מה היה השיר ששרו הפרות ... ושם בגמרא: "ורבי יוחנן ידיה אמר 'ואמרתם ביום ההוא הודו לה' קראו בשמו הודיעו בעמים עלילותיו' והוא פסוק בישיעה י"ב, והנה בדברי הימים {א, טז} כתיב דביום שהכניסו את הארון לעיר דוד בתוך האהל אשר נטה לו דוד, ביום ההוא אז נתן דוד בראש להודות לה' ביד אסף ואחיו, 'הודו לה' קראו בשמו הודיעו בעמים עלילותיו, שירו לו שיחו בכל נפלאותיו וגו', זכרו נפלאותיו אשר עשה מופתיו ומשפטי פיהו וגו', כל הפסוקים שאומרים כל יום בתפילת שחרית וכמבואר ברש"י {שם פס' ח}, שהם כל העלילות שהתרחשו עם הארון שהתעולל הקב"ה בפלשתיים על דבר הארון, {ובפס' יב} "זכרו נפלאותיו" – מכת עכברים. ושלקחו פרות עולות ובניהם כלו בבית, וישרנה הפרות ולא חזרו אחריהם, ופרץ בעוזא, וכל השיר נעשה על הארון, והיו אומרים אותו על תמיד של שחר, ושירו לה' על תמיד של בין הערבים, ועוד שם ברש"י {פס' ל"ה} וז"ל: ולכן אמר דוד כשהביא הארון שני מזמורים הללו ומפרש בב"ר לפי שהפרות כששרו אמרו שני מזמורים הללו. רבי שמואל בר נחמני אמר: וישרנה הפרות; מה שירה אמרו? הודו לה' קראו בשמו, רבי אלעזר אומר: שירו לה' כל הארץ (הוא חצי השני של השירה מפס' כ"ג ולהלן) לפיכך תקננו דוד, לאמרם לפני הארון מזמור אחד שחרית ומזמור אחד ערבית...

וכך נאמר ב'סדר עולם' (להתנא רבי יוסי בר רבי חלפתא) פ"ד: ביום ההוא אז נתן דוד בראש (דה"א טז, ז) בשחר היו אומרים "הודו לה' קראו בשמו וגו'" (שם טז, ח), עד "אל תגעו במשיחי וגו' (פס' כב), ובין הערבים היו אומרים "שירו לה' כל הארץ" (שם טז, כג), עד "ויאמרו כל העם אמן והללו לה' (שם טז, לו), וכך היו אומרים כל ארבעים ושלש שנה לפני הארון עד שהביאו שלמה לבית העולמים, עכ"ל. ולכך מתוקן בסדר התפילה לומר 'הודו לה' בהתחלת התפילה, ולאחר אמירת סדר הקרבנות, והוא מעין מה שתיקן דוד לאמרו על שני התמידים, ושיר של יום שהיו אומרים בבית המקדש תיקנו לאומרו אחר סדר תפילת השחר, אשר הוא כנגד התמיד "ונשלמה פרים שפתינו".

ע"פ הדברים האלה, נוכל להבין דבר נפלא:

בנוסח אשכנז אומרים 'הודו' לאחר 'ברוך שאמר' – ולמה? פשוט מאד. אם אומר לנו ה**רוקח** שישנן עשר הודאות כנגד עשר המכות, ואומר הספר **רזיאל המלאך**, שג' פעמים נאמר "אהיה אשר אהיה" וז"ל: "באמרו אהיה" אשר אהיה" גם הם אהיה" לעשר דברות התורה אהיה" לעשר ספירות, אהיה" לעשר מכות במצרים – היינו, עשרת המאמרות הוציאו החוצה את עשרת המכות, ומעשרת המכות יצאו עשרת הדברות; א"כ לאחר עשרת המאמרות מתחילים עשרת המכות – "הודו לה' קראו בשמו הודיעו בעמים עלילותיו" – היינו, "תספרו לכולם מה עשה הקב"ה למצריים במצרים" – ולמה? כי זה מה שגרם לפלישתים לשחרר את ארון הברית!

בא **האבודרהם** ואומר, שלא רק ב'ברוך שאמר' ישנן עשרה מאמרות, אלא גם בפסוקי דזמרה;

כותב האבודרהם {סדר פסוקי דזמרה והקדיש} – ויש באלו המזמורים רמז לעשרה מאמרות. כיצד, **ברוך שאמר והיה העולם** כנגד מאמר ראשון שהוא בראשית ברא אלהים את

עושה אלה לא ימוט לעולם. ומזמור זה הוא עצום בסודות נפלאות, וגם מסוגל להעלות חן ולהזהיר לאומרו בסדר הנזכר.

כותב השפת אמת {וארא שנת תרל"ו} – **וידבר אלקים כו' ויאמר אליו אני ה' כו' ג'.** במדרש {שמו"ר ו, א} **התחיל במדת הדין, וראה שבשביל צער ישראל דיבר, חזר למדת הרחמים כו'.** אשר חכמים יגידו, ושמענו מרבתינו ז"ל: כי יציאת מצרים היה תיקון כל מעשה בראשית, וכלל הדברים – שבאמצעות עשר מכות נתקנו עשרה מאמרות, ונעשה אחר כך עשרת הדברות.

אומרים חז"ל {פסיקתא רבתי עשרת הדברות, אות י"ט – כ} – **נאמרו** עשרת הדברות כנגד עשרה מאמרות שבהם נברא העולם: "אנכי" כנגד {בראשית א} "ויאמר אלהים יהי אור" וכתוב {ישעיה ס} "והיה ה' לך לאור עולם". "לא יהיה לך" כנגד {בראשית א} "ויאמר אלהים יהי רקיע" אמר הקב"ה היה מבדיל ביני וביני ע"ז שנקרא מכונסים כדכתיב {ירמיה ב} אותי עזבו מקור וגו'. "לא תשא" כנגד {בראשית א} ויאמר אלהים יקוו המים, אמר הקב"ה המים חלקו לי כבוד ופינו את עצמן ואין אתם חולקים לי כבוד מלישבע בשמי לשקר. "זכור" כנגד {שם} ויאמר אלהים תדשא הארץ, אמר הקב"ה מה דתיכול בשבת מוקיר שלא נברא העולם אלא שלא יהו חוטאים ויהו חיים לעולם ואוכלים גידולי הארץ. "כבד" כנגד "ויאמר אלהים יהי מאורות ברקיע השמים", אמר הקב"ה הא בריתי לך תרין נהורים אביך ואמך הוי זהיר ביקריהו. "לא תרצח" כנגד "ויאמר אלהים ישרצו המים", אמר הקב"ה הא ברייתי לך זוגך כל חד וחד דבק בזוגיה במיניה. "לא תגנוב" כנגד "ויאמר אלהים הנה נתתי לכם כל עשב זורע זרע וגו', אמר [הקב"ה] אחד מכם אל יפשוט ידו בגניבה ובממון חבירו אלא מן ההפקר כעשבים הללו. תני רבי חייא: הנשמר בגינה אסור משום גזל ושאינו נשמר בגינה מותר משום גזל. "לא תענה" כנגד "ויאמר אלהים נעשה אדם וגו'". אמר הקב"ה הא ברייתי לך חבריתך כדמותי ואת חבית ודמית לבילמי לא תסהיד על חברך סהדו דשקר. "לא תחמוד" כנגד "ויאמר אלהים לא טוב היות האדם לבדו", אמר הקב"ה: הא ברייתי לך זוגך כל חד וחד מינכון ידבק בזוגיה לא תחמד מנכון אתתא דחבריה.

נאמרו עשרת הדברות כנגד עשר מכות שהביא הקב"ה על המצרים במצרים: "אנכי" כנגד מכת דם {תהלים עח} ויהפך לדם יאוריהם, אלא תאמר כפרעה {יחזקאל כט} לי יארי ואני עשיתי, אל תאמר שאני בראתי עצמי. "לא יהיה לך" כנגד צפרדעים עלו בתנורים חמים, אמר הקב"ה: הצפרדעים חלקו לי כבוד ואין אתם חולקים לי כבוד. "לא תשא" כנגד מכת כינים" שהשביעם הקב"ה ועלו. "זכור" כנגד מכת ערוב, אמר הקב"ה: לא תערוב ולידן חולא ושבתא כחדא. "כבד" כנגד מכת דבר, דכתיב {שמות כ} למען יאריכון ימיך. "לא תרצח" כנגד מכת שחין, אמר הקב"ה: אל תהי רוצח ודמו של אותו האיש בגופו. "לא תנאף" כנגד מכת ברד {שמות ט} ויהי ברד ואש מתלקחת בתוך הברד וכתוב {משלי ו} היחתה איש אש בחיקו וגו' כן הבא אל אשת רעהו וגו'. "לא תגנוב" כנגד מכת ארבה כתיב {יואל ב} בעד החלונות יבואו כגנב. "לא תענה" כנגד מכת חושך, אמר הקב"ה: אם אין עדותיך מאירה לך כאורה הזאת אל תעידנה. "לא תחמוד" כנגד מכת בכורות שהיו המצרים שטופים בזימה ונמצאו כולם בכורים.

אלהים אחרים על פני – י"י אחד. לא תשא את שם י"י אלהיך לשוא – ואהבת את י"י אלהיך, מאן דרחים למלכא לא משתבע בשמיה לשקרא. זכור את יום השבת לקדשו – למען תזכרו, ר' אומר זו היא מות שבת שהיא שקולה כנגד כל מצותיה של תורה ... כבד את אביך ואת אמך – למען ירבו ימיכם וימי בניכם. לא תרצח – ואבדתם מהרה, מאן דקטיל מיתקטיל. לא תנאף – ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם, אמר ר' לוי לבא ועינא תרי סרסורי דחטאה נינהו ... לא תגנוב – ואספת דגנך ולא דגנו של חבריך. לא תענה ברעך עד שקר – אני י"י אלהיכם ... לא תחמוד בית רעך – וכתבתם על מזוזות ביתך ולא על בית רעך. למדנו מזה שצריך אדם לקרא שלש פרשיות אלו בכוונת הלב למצוה מן המובחר וכאילו קרא עשרת הדברות שהם עיקר הדת.

בא שבולי הלקט ואומר דבר מדהים;

כמה תשבחות יש בקדיש?

כותב שבולי הלקט {דין קדיש בעשרה} – **יתגדל ויתקדש.** יש בקדיש י' לשונות של שבח, ואילו הן: יתגדל, יתקדש, יתברך, ישתבח, יתפאר, יתרום, יתנשא, יתעלה, יתהדר, יתהלל. יש מן הגאונים ז"ל שאומרים שהן כנגד עשרה מאמרות שבהן נברא העולם. וממנה אתה למד שעל כן ניתקן שאומרים "בעלמא דברא כרעותיה". ומפני מה הפסיקו בין יתגדל ויתקדש לשאר השבחות? מצינו אגדה שעשרת הדיברות כלולין ב' מאמרות {ובקדיש יש י' שבחות כנגד י' מאמרות} וכשם שהיה הפסק בין ב' דיברות הראשונות לח' דיברות אחרונות, שב' הראשונות נאמרו מפי הגבורה וח' האחרונות שמעו מפי משה, כך הפסיקו בקדיש בין ב' הראשונות לח' האחרונות.

כותב הספר אור צדיקים {תיקון התפלה אות טו – טז} – **כתב** רש"ל בתשובה ס"ד אני נוהג לומר י' דברות קודם ברוך שאמר כי איתא במדרש דעשרה מאמרות נגד עשרת הדברות, ובברוך שאמר עשרה פעמים ברוך על בריאת עולם ומעשה בראשית

ראיתי במדרש הנעלם שמזמור מי יגור באהלך בו מרומים עשרת הדברות, גם ראיתי בנוסחא סדר תפילה של הרמב"ם לומר מזמור זה אחר משנת אלו דברים, ורש"ל כתב ג"כ לומר עשרת הדברות קודם ברוך שאמר כנזכר, על כן הנהגתי בעצמי לומר מזמור זה קודם ברוך שאמר ולכוון בו עשרת הדברות כפי המבואר במדרש הנעלם והוא זה מזמור לדוד ה' מי יגור באהלך, מי ישכון בהר קדשך, הולך תמים נגד אנכי ה' אלהיך, כתיב הכא הולך תמים וכתוב התם תמים תהיה עם ה' אלהיך. ופועל צדק נגד לא יהיה לך אלהים אחרים וגו' כי ההורג להמסית לעובד עכו"ם נקרא צדיק שנאמר ידך תהיה בו בראשונה להמיתו וכו' כי בקש להדיחך מעל ה' אלהיך. ודובר אמת בלבבו, נגד לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא, לא רגל על לשונו לא עשה לרעהו רעה, נגד לא תענה ברעך עד שקר שזה עושה לרעהו רעה, וחרפה לא נשא על קרובו נגד לא תגנוב שעושה חרפה לקרוביו, אי נמי נגד זכור את יום השבת לקדשו שלא יחלל את השבת, נבזה בעיניו נמאס, נגד לא תרצח, כי הנבזה בעיניו והוא עניו לא יבוא לידי רציחה, ואת יראי ה' יכבד כנגד כבד את אביך ואת אמך ... נשבע להרע ולא ימיר, נגד לא תנאף ... כספו לא נתן בנשך, כנגד לא תגנוב ... ושחד על נקי לא לקח נגד לא תחמוד,

משיחותיו של הרה"ג הרב ברוך רוזנבלום שליט"א

בכורות שקולה נגד כל המכות, כך מאמר בראשית שקול נגד כל המאמרות שכן יש במדרשות²¹.

א"כ נמצאנו למדים, שכל עשרת מכות מצרים היו מכוונות כנגד עשרת המאמרות, שדרכם הראה הקב"ה לכולם כיצד נראו עשרת המאמרות²⁰; וכי לא יכל הקב"ה להביא על המצריים במצרים מכות חזקות יותר דוגמא ה'קורונה'!? ☺ - התשובה פשוטה מאד. 'קורונה' לא קשורה בכלל לבריאת העולם; רצה הקב"ה להביא בדוקא עשר מכות שמכוונות כנגד בריאת העולם!

אומר הנביא: (מיכה ז, טו)

!!!ימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות – ובע"ה יעשה לנו הקב"ה את אותם הניסים שעשה לנו במצרים, ונזכה לגאולה השלימה ב"ב אמן ואמן

אם אלה הדברים, נוכל לסיים בדברי המהר"ל:

אומר המהר"ל {גבורות ה', פרק נ"ז} – ועוד יש לך לדעת גם כן, כי כאשר הביא הקב"ה על המצרים המכות הכה אותם בכל חלקי העולם, שכמו שאמרנו שבאו עליהם מכות למטה ולמעלה ובחלל העולם, כך היו באים עליהם המכות בכל חלקי העולם גם כן, וחלקי העולם הם עשרה, והם עשרה חלקים שברא הקדוש ברוך הוא בששת ימי בראשית ולכל חלק אחד מאמר אחד בפני עצמו, והם עשרה מאמרות שבהם ברא עולמו, כי בראשית גם כן מאמר הוא כדאיתא במסכת ראש השנה {לב ע"א} ואף על גב שלא היו המכות באות עליהם כסדר מאמרות שבהם ברא הקדוש ברוך הוא את עולמו מפני שכל אחד ואחד סדר מיוחד, וזה כי לענין הכאת המכה תמיד המכה שהיא מלמעלה יותר קשה ואין להביא מכה קשה ואח"כ שאינה קשה כל כך, ולפיכך היו עולים מלמעלה למעלה וזה שגורם שני בסדר מאמרות ... מכת בכורות ראשית אונם הוא נגד מאמר **בְּרֵאשִׁית** שהבכור ראשית לבאים אחריו, והוא נגד מאמר **בְּרֵאשִׁית** שהוא ראשית הבריאה גם כן ושניהם ראשית הם. וכמו שמכת

²¹ **ברוך שאמר**: מצרים נקראו בשם ראשית, שנאמר {תהלים עח, נא} **וַיֵּךְ כָּל בְּכוֹר בְּמִצְרַיִם רָאשִׁית אוֹנִים בְּאֶהֱלֵי חָם**. וכן מכת בכורות נקראה ראשית, שנאמר {תהלים קה, לו} **וַיֵּךְ כָּל בְּכוֹר בְּאַרְצָם רָאשִׁית לְכָל אוֹנָם**. אם כן, מכת בכורות היא כנגד "**בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֱלֹהִים**", כי הבכורות זה בחינה של ראשית, ומצרים זו בחינה של ראשית.

²⁰ **ברוך שאמר**: שהמאמרות לא היו ניתנות לראיה, וע"י עשר מכות מצרים יכלו להבין כל מאמר ומאמר {ר' יעקב סקלי}.

ברוך שאמר

משיחותיו של הרה"ג הרב ברוך רוזנבלום שליט"א